

Sigurd Kroon

Knut den heliges försvunna gåvobrev av 21 maj 1085

Ett antedaterat 1100-talsdokument

För 65 år sedan avslutade professor Lauritz Weibull i Lund en pågående diskussion om den danske kungen Knuts gåva och gåvobrev år 1085 till St Laurentius kyrka i Lund. Gåvan framstår som grundplåten för såväl kyrkans som stadens senare utveckling. Brevet som förtecknar gåvan anses dessutom ge inblickar i kyrkliga, politiska, samhälleliga och språkliga förhållanden i tiohundra-talets Danmark som saknar motstycke i annat från århundradet bevarat källmaterial. Enligt L. Weibull är "Knut den heliges gåvobrev av 1085 ... en av grundstenarna i Danmarks och Skånes historia. Det härrör från en tid, då ännu alla likartade och likvärdiga dokument saknas i Norden".¹ Weibull satte punkt för diskussionen med inlägget "Knut den heliges gåvobrev till Lunds domkyrka 1085", publicerat i den danska Historisk tidsskrift (1925).

Weibulls just då mest aktuella motpart var diplomspecialisten Arthur Köcher i Köpenhamn. Denne hade i dansk historisk tidsskrift (1921—23) med uppsatsen 'Kongebrevet fra 1085' hävdad, att Knuts gåva — men däremot inte brevet — var given den 21 maj 1085 och att gåvan då hugfästas blott genom en anteckning utställd av mottagaren, en 'notitia'. Åtgärden förekom i samband med gåvoöverlämnanden under tiohundra-talet. En notitia med sin objektiva form saknade emellertid rättskraft. För gåvans rättsliga status krävdes en i givarens namn subjektivt formulerad 'charta'. Under europeisk högmedeltid var kravet på en kunglig sådan, att den skulle vara uppsatt på pergament, disponerad i överensstämmelse med diplomkonstens (diplomatikens) krav, och försedd med givarens sigill. Åtföljdes en gåva inte av en charta, låg det i mottagarens intresse att donator vid ett senare tillfälle kompletterade med en sådan. För sådant fall antedaterades chartan. Hade donator gått ur tiden, utställdes den — med ledning av notitian — i donators namn. Samtiden kunde godkänna rättskraften även i en på detta sätt tillkommen urkund.² Köcher understryker det i samtidens ögon nära förhållandet mellan en notitia och dess transformering till en charta genom att karakterisera den förra som ett dokument i vilket mottagaren talar i tredje personen, till skillnad från den senare där donator framträder i första personen. Enligt Köcher återspeglar den år 1085 daterade chartan ett sådant förhållande. Som bevis tar Köcher fram de delar som enligt hans mening återgår på en notitia från år 1085. I återstoden finner han för klerikal diplomatik i Köln

och i Lund karakteristiska formler från tiden strax före mitten av 1100-talet.³ Knuts gåvobrev är från denna tid.⁴

Weibull uteslöt inte en akt av något slag som grund.⁵ Men han bestred med goda skäl att denna utgjorts av en notitia. Med teorin om en sådan avförd ur diskussionen framstod för Weibull brevet som en subjektiv enhet. Därmed var detta samtidigt med gåvotillfället. Den skugga av förfalskning som Köchers teori kastade över brevet⁶ var avlägsnad. Detta var alltigenom äkta.⁷

Man ser att diskussionen når djupare än till formalia, d.v.s. frågan om gåvobrevets objektiva och subjektiva element. I själva verket gäller diskussionen historievetenskapens dubbla krav på såväl inlevelse i den tid som behandlas som distans till den.⁸ Det framgår att Köcher framför allt företräder inlevelsen, tidens äkthetsbegrepp, och Weibull distansen: en i givarens namn utställd charta, utfärdad på uppdrag av annan person än givaren, till råga på allt mer än ett halvsekel efter gåvotillfället, är falsk.

Att diskussionen slutade i polariserade omdömen sammanhängande med källaget. Chartan var nämligen förkommen sedan århundraden. Denna fördes i själva verket från Lund efter den svenska åtkomsten av Skåneland år 1658 i och för arkivering i Stockholm, där den kanske försvann i slottsbranden år 1697.⁹ Argumenten hämtades följaktligen ur bevarade avskrifter och vad sigillet beträffar ur avritningar.¹⁰

Det slår läsaren, att tillgång till chartan kunde ha avgjort tvisten, eller bidragit till ett svalare debattklimat. Den tid som diskuteras utgör nämligen ett brytningsskede inom arkitektur, konst och kalligrafi. Gotiken, som under tidsskedet framträder som det nya, återspeglas i bokstäver av gotiskt typsnitt. Detta hade sitt ursprung i det anglonormanniska väldet under konung Wilhelm Rufus regering 1087—1100.¹¹ Knut den helige blev mördad år 1086. En gåvocharta i gotiskt typsnitt faller efter hans regering. En av honom själv utställd och besegrad urkund måste däremot ha varit skriven med bokstäver av det äldre typsnittet, det karolingiska, av forskningen även kallat det romanska. Men varken Köcher eller Weibull söker förankra sina teser i detta ovedersägliga faktum. Det omnämns inte ens i debatten.

Weibulls tes att chartan var samtidig med gåvotillfället medförde, att frågan om Köchers tidfästning av den kom att stå framom frågan huruvida den byggde på en notitia eller ej. Argumenten mot Köchers tidfästning fanns redan till hands i Weibulls edition av *Necrologium Lundense*, Lunds domkyrkas nekrologium (*Monumenta Scaniae historica* (1923)), hans codikologiska och paleografiska magnum opus. Weibull karakteriserar nekrologiet så här i editionen 1923:

Necrologium Lundense är det äldsta i Norden avfattade handskrivna dokument, vars original bevarats. Dess tillkomst når ned i början av 1100-talet; den ligger så långt tillbaka, att något årtionde tidigare svearna ännu trängdes kring människoeffren i tempellunden vid Uppsala och runstenar restes på krönen av jordkullarna över de döde. Kodexen belyser ... skarpt och ingående den då redan långt hunna utvecklingen vid den stora kyrkliga metropolen i Norden, S:t Laurentius i Lund.¹²

Nekrologiet, d.v.s. kapitelboken för det klosterliga samfundet vid kyrkan St Laurentius i Lund,¹³ inleds med den äldsta bevarade avskriften av Knuts gåvobrev. Till stöd för tesen om samtidighet mellan gåvotillfälle och gåvobrev anför Weibull ur nekrologiet icke blott brevavskriften utan även ytterligare två med denna samtida dokument från det källfattiga skiftet mellan hedendom och kristendom i Skandinavien.

Det första av dessa förtecknar prebenden vid kyrkan St Laurentius i Lund, d.v.s. sådana förvaltningsenheter vars avkastning försörjde medlemmar av det klosterliga samfundet vid kyrkan (prebendelistan). Det andra dokumentet namnger samfundets bortgångna medlemmar och andra gynnare som gått ur tiden. En rad av dessa hade tillhört klosterliga samfund på andra håll, även ute i Europa, med vilka St Laurentius var förenad i s.k. bönegemenskap. Förteckningen löper i anslutning till den för samfundet gällande kalendern. Vederbörande personers dödsdagar avgör namnens placering. Det är denna förteckning, Memoriale fratrum d.v.s. ett nekrologium eller en dödbok, som givit namn åt hela den handskrift i vilken den beretts plats.

Lundanevrologiet som helhet innehåller dessutom regler för det gemensamma livet i samfundet St Laurentius samt traktater som behandlar gemenskapen. Kodexen tjänade den dagliga sammankomst i samfundet som benämndes 'kapitlet'. Högläsning i utmäta portioner ur kodexen låg bakom. Sist föredrogs ur dödboken namnen på dagens förebedjare, d.v.s. de personer som en gång avlidit den dag som var inne. Weibull fann, att de olika enheterna i handskriften är insatta efter varandra i den ordning i vilken man läste ur dem.¹⁴

Den avskrift av Knuts försvunna gåvobrev som inleder kapitelboken har tillkommit före den omedelbart därpå, från mitten av sidan, följande prebendelistan. I denna urskiljer Weibull en tidigare och en senare del. Båda är utförda av samme skrivare men skilda åt genom ett stort tidsavstånd, ett kvarts sekel eller mer. Prebendena redovisas i anslutning till personnamn: Prebenda Siwardi ... Prebenda Conradi ... Anteckningarna är gjorda under vederbörande personers livstid. Siwardi dödsår är enligt Weibull senast 1123, listans terminus ante quem.¹⁵ Terminus post quem bestäms av anteckningar i listans senare del. Dessa förtecknar de prebenden vilka ärkebiskop Eskil instiftade i samband med invigningen av den färdigbyggda kyrkans högaltare 1 september 1145. Skriftjämförelser visar att samma hand som utfört prebendelistan, men ej avskriften, senast år 1123 lagt upp dödboken i nekrologiet. Iakttagelsen pressar listans förra del tillbaka ända till tiden närmast före invigningen av kyrkans krypta den 30 juni 1123. En avskrift är alltid yngre än förlagan. Ligger nu avskriften ännu något längre tillbaka, kan Knuts gåvocharta inte ha tillkommit så sent som inemot år 1150. "Grunderna för hela den av Köcher givna framställningen faller samman".¹⁶

Skadan hade emellertid betydligt ringare omfattning. Ty på sin höjd hade Weibulls argument skjutit Köchers datering av Knuts gåvocharta några årtionden tillbaka i tiden. Och därmed var ingenting avgörande sagt i huvudfrågan, nämligen huruvida Knut den heliges försvunna gåvobrev utgjort en tiohundra-

talsurkund eller ett 1100-talsdokument med tiohundraåldersdatering. Avsnitten I—V i det följande besvarar frågan. Till läsarens tjänst framläggas redan här i sammandrag de svar vari avsnitten resulterat. Liksom i *Diplomatarium Danicum I. R.*, 2. Bind (1963)45 Nr 21 betecknar bokstaven A. det förlorade gåvobrevet, medan a. står för avskriften i *Necrologium Lundense*.

- I. Det visar sig att Weibulls datering av a. bygger på felaktiga premisser och därför träffar fel. Avskriften a. tillhör i själva verket perioden c. 1140—1186. Denna datering öppnar för en senare tidfästning av A. än den som Weibull anser möjlig med hänsyn till sin datering till det tidiga 1120-talet av den äldsta bevarade avskriften a.
- II. Bland karakteristika inom 1100-talsdiplomaten märks beskrivning av pergamentets kortsida, en följd av centrala kyrkliga och världsliga myndigheters under seklet utfärdade rekommendationer med syftet att dryga ut bristvaran pergament. Den framtvungade radförkortningen medgav en för århundradet ny kalligrafisk effekt. Denna åstadkoms genom utökning av *Invocatio* i den under 1000-talet vanliga formen '*In nomine sancte et individue trinitatis*' med orden '*patris et filii et spiritus sancti*', kodifierad i århundradets kanoniska rätt, dessutom skriven med versaler ur det under loppet av 1100-talet utvecklade gotiska alfabetet. Resultatet blev en hel förstarad fylld med breda, imposanta bokstäver. Det rekonstruerade A. visar sig företräda dessa 1100-talskarakteristika. Köcher saknar de avgörande argumenten till förmån för sin åsikt att A. genom sin förlängda *Invocatio* tillhör 1100-talet. Vårt konstaterande av radförkortningen och det gotiska typsnittet i *Invocatio* till det rekonstruerade A. utfyller bristen. Det gotiska typsnittet tillkom nämligen i det anglonormanska väldet under Vilhelm II Rufus regeringstid 1087—1100. Typsnittet är m.a.o. närmast årsbarn med det ingående 1100-talet, det sekel som stegvis utvecklade den kontinentala gotiken inom samtliga därav berörda konstarter, en utveckling som omsider nådde även Danmark. Knut hade gått ur tiden dessförinnan. Tillsammans tagna förlägger anförda fakta A. till 1100-talet. Knut den heliges förkomna gåvbrev med datum 21 maj 1085 utgör följaktligen ett antedaterat 1100-talsdokument.
- III. Enligt avsnitt I. framstår år 1186 som terminus ante quem för A. Ur andra beräkningar framkommer perioden c. 1140—c. 1145 som brevets terminus post quem. Brevets *Narratio/Dispositio* visar sig precisera publiceringen till 1 september 1145, dagen för ärkebiskop Eskils invigning av sitt ärkebiskopssäte, St Laurentius kyrka i Lund.
- IV. Dateringsmeningen i A. antecknar Lund som den ort där A. tillverkats och utfärdats. Brevets i europeisk diplomatik ovanliga *Sanctio* — '*anathema maranatha*' — förekommer ytterligare endast i 5 stycken danska 1100-talsbrev. Alla dessa är utställda av Eskil. Initiativet till A. har att döma därav utgått från ärkebiskop Eskil och kretsen kring honom.
- V. Samtiden lät sig endast motvilligt övertygas om att A. ägde rättskraft. Saxo Grammaticus, författaren till *Gesta Danorum*, meddelar sålunda att flera personer försökt rubba brevets auktoritet och därmed rättskraften av den i brevet förtecknade gåvan. Man förstår varför. Ty enligt de i avsnitten II—III framlagda resultaten var A. skrivet med bokstäver av gotiskt typsnitt. Dessutom har brevet avspeglat även andra i avsnitt II. redovisade, av 1100-talsdiplomaten fastlagda riktlinjer. Saxo tillägger att brevet ännu stod vid makt. Det står klart att stödet inte kom från den positiva rättens uppfattning om rätt och orätt, falskt och äkta. Avgörandet har fällt av '*aequitas*', ett mera flexibelt, dynamiskt rättsbegrepp än den positiva rättens. Orätt och falskt var sådant som stod Guds frälsningsplan emot med Guds Ande som drivkraft. Rätt och

rättfärdigt var sådant som befrämjade denna plan. Ty Gud, men däremot inte 'lagen', var rättfärdighetens källa. Vad som var 'rimligt' och 'rättfärdigt' gällde framför det blint rättvisa. Ett brev som knöt samman Knuts gåva till kyrkan St Laurentius med dess högtidliga invigning aktualiserade i själva verket roller till vilka martyrkungen och kyrkan var designerade, då Guds frälsningsplan nådde sin fullkomning på den yttersta dagen med den yttersta domen. Aequitas förklarar initiativet till brevet, att den samtida kritiken misslyckades med att bryta dess rättskraft, och att konung Knut Valdemarssons bekräftade alltsammans i sitt gåvobrev till St Laurentius år 1186.

I. Omdateringen av gåvobrevsavskriften a.

I den ovan omnämnda utgåvan av *Necrologium Lundense* (1923) öppnar Weibull — utan att veta det — dörren för en annan tidfästning av gåvobrevsavskriften a. än till början av 1120-talet. Weibulls egna observationer av särdrag hos den hand som utfört avskriften visar vägen. Särdragen redovisar Weibull i beskrivningen av småbokstäverna e, d och o. Om bokstaven e anför Weibull:

... dess kraftigt rundade halvoval, slutande ... gärna i bred ansvällning och med öglan bildad genom en snett nedåtgående spetsig vinkel, som från ovalens början med svag högerrundning träffar dennas innersida eller också icke når helt fram till den och därifrån utdrages åt höger i ett smalt spröt.

Om bokstaven d sägs:

ovalen överst bruten i en rent horisontel linie ...

Bokstaven o beskrivs:

gärna skriven med början ett stycke ned på venstra ovalen, underst och överst slutande i spets med ansvällning av linjen.¹⁷

Därmed hänvisar Weibull omedvetet till ett av de övriga områden i Europa där man använde samma typsnitt som dem han själv redovisar. Av hans utlåtande om bokstaven e härovan, jämfört med W. Heinemeyers beskrivning av samma bokstav i urkunder från 1100-talet, framgår att adressen är området kring mel-lersta Rhen med Mainz som centrum:

Weibull (1923)XCII

... e med dess kraftigt *rundade halvoval* slutande ... gärna i *bred ansvällning* och med öglan bildad genom en snett *nedåtgående spetsig vinkel*, som från ovalens början med svag *höger-rundning* träffar dennas innersida eller också icke når helt fram till den och därifrån *utdrages åt höger i ett smalt spröt*.¹⁸

Heinemeyer (1955)363

Der *gebogene Schaft*
schwillt vom oberen Drittel
etwa nach unten allmählich an

und *läuft nach rechts*

oben dünn aus.

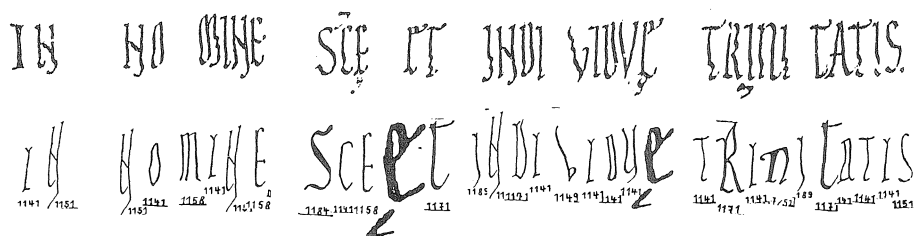
Man vill gärna veta, om Weibulls datering av gåvobrevsavskriften a. finner stöd i Heinemeyers analyser och dateringar av skrivarevanorna i detta område. Ty

Köchers kritik av Weibulls uppfattning om chartan som en med gåvotillfället 1085 samtidig urkund tystnade, efter det att Weibull tidfäst a. till det ingående 1120-talet och enligt egen mening därmed fastslagit gåvobrevets förankring i tiohundra-talet. Denna ytterst på dateringen av a. vilande slutsats prövas i det följande. *Det skall antecknas att så ej skett efter det av Weibull mot Köcher utdelade dråpslaget att originalet A. inte kan vara yngre än dess avskrift a.*

Vi inleder med att anföra titeln på Heinemeyers arbete: Studien zur Geschichte der gotischen Urkundenschrift. Adjektivet gotisch för avskriften a. från dess lundensiska miljö till en europeisk gemenskap av i gotiskt typsnitt utförda bokstäver. Förankringen i denna miljö har tidigare inte uppmärksamats. Än mindre har adressen, området kring mellersta Rhen, varit känd. Men Heinemeyers analyser och dateringar av skrivarvanorna i detta område ger nu material för besvarande av frågan huruvida Weibulls datering av avskriften a. äger bärkraft eller ej.

Som redan nämnts tillkom det gotiska typsnittet i det anglonormanniska väldet under Wilhelm Rufus regering. Det byggde på den dittills outnyttjade möjligheten att skära till spetsen på pennan med ett snitt nedifrån, snett uppåt vänster. Snittet möjliggjorde just sådana övergångar mellan ansvallningar och smala spröt under en och samma pennrörelse som Weibull och Heinemeyer var för sig redovisar ifråga om bokstaven e i den ovan anförda parallelluppställningen.¹⁹

Heinemeyer belyser sina forskningsresultat ifråga om det gotiska typsnittet med avbildningar i filer av samtliga bokstäver i alfabetet, små som stora. Varje avbildad bokstav är dessutom försedd med årtalet för det daterade dokument från vilket bokstaven hämtats. Filerna täcker perioden 1140—1220. En återgivning av bokstäverna i de första sju orden av *Invocatio* i avskriften a. med de däremot svarande, daterade bokstäverna ur Heinemeyers filer utfaller så här:²⁰

Först och främst är värt att lägga märke till hur i avskriften a., stort E i ET och i INDIVIDUE, utgörs av ett i riktning uppåt utdraget, litet (gement) e. Blandningen av stora och förstörade små bokstäver är ett signifikant drag som skiljer det gotiska typsnittet 1140—1220, som Heinemeyer beskriver,²¹ från det äldre karolingiska, romanska, typsnittet.²²

Vägledande för dateringen av a. är de med bokstäverna i nedre raden ur Heinemeyers filer förenade årtalen. Dessa är i ordning följande:

1141, 1151, 1151, 1141, 1158, 1141, 1151, 1158, 1184, 1141, 1158, 1140, 1171, 1185, 1151, 1171, 1141, 1149, 1141, 1140, 1141, 1171, 1141, 1147/52, 1189, 1171, 1147, 1141, 1141, 1151.

Man ser här att Weibulls datering av avskriften a. till det ingående 1120-talet förutsätter en tidsskala för bokstäverna i a. som ligger flera decennier före den som gäller för motsvarande bokstäver i Heinemeyers material. Enligt en sådan skala skulle Danmark i utvecklingen mot den i hela Europa till sist accepterade gotiska kursivskriften²³ ha legat långt före länder som Frankrike, Flandern och Tyskland i det anglonormanniska våldets omedelbara närhet, det gotiska typsnittets ursprungsland.

Det gotiska typsnittets historia är emellertid en annan.

Med det anglonormanniska kulturområdet som ursprung utbredde sig — region efter region — det nya sättet att spetsa pennan, som utgjorde förutsättningen för omformningen av bokstäverna av det äldre karolingska typsnittet till det nya gotiska snittet.²⁴ Därav framgår, att det nya tedde sig som en långsamt förlöpande progression, redan geografiskt sett. Lika sakta utvecklades typsnittet. Belgisk vetenskaplig litteratur på området använder t.o.m. skilda termer för olika utvecklingsstadier: "gothicisante", respektive "gothicisée".²⁵ Initiativen låg hos de klerikala och regala kansliväsendena med deras officiner, skriptorierna. Årkestiften Reims, Köln och Mainz med sina suffraganstift låg närmast det anglonormanniska våldet. Räknat från detta till omkringliggande kyrkliga och politiska maktsfärer tog ett gränsöverskridande med följande etablering årtionden i anspråk. Heinemeyers exempelsamling i Bd 1, som beskriver den tidiga utvecklingen av det gotiska typsnittet i området kring Mainz inom perioden 1140—1220, uttrycker den tid som efter typsnittets etablering i det anglonormanniska våldet strax före år 1100 åtgick (enbart i första omgången) för spridning och utveckling inom en närliggande region. Områden med slavisk befolkning kom senare än andra i beröring med progressionen.²⁶

Följaktligen är bokstäverna i avskriften a. inte äldre än sina motsvarigheter i Heinemeyers serier. Två möjligheter återstår: (1) bokstäverna i a. representerar ett senare skede än 1140—1220; (2) bokstäverna i a. är samtidiga med sina direkta motsvarigheter vid mellersta Rhen.

Vi prövar den förstnämnda möjligheten först. Rasurer och andra ändringar i avskriften a.²⁷ till överensstämmelse med några nyheter i konung Knut Valdemarssons år 1186 utfärdade bekräftelsebrev av Knut den heliges gåvobrev²⁸ visar att a. tillkommit före detta år. Ett senare skede än 1140—1220 kommer därför inte ifråga. Återstår samtidighet.

Bokstäverna i invocatio av a. är alltså icke blott bundna till bokstäverna i Heinemeyers serier ifråga om såväl typsnitt som detaljer utan även av de där-

med förenade årtalen. Avskriften a. — före år 1186 — hör följaktligen till den förra hälften av skedet 1140—1220.

Tidfästningen stöds av följande två fakta. Det första: facsimile nr 1, rad 15 i ansluten Exkurs av a. återger räkneordet "octo".²⁹ Man ser att det streck som utgör en båge över c och t är format på sådant sätt att t böjer sitt skaft långt åt vänster, d.v.s. ansätter skaftet åt detta håll. Denna ansats uppträder omkring 1150 som en påfallande nyhet i skrivvanorna vid mellersta Rhen. Den ersätter en äldre, verklig ligatur i form av en 'krocketbåge' med två rättuppstående skänklar, den ena fäst i c och den andra i t.³⁰ Det andra: 'Annales Rodenses', påbörjad år 1104, som skildrar händelser och sammanhang i klostret Kloosterrades (Rolduc) historia i Nedre Lothringen, biskopsstiftet Liège i Kölns ärkestift, övergår år 1152 mera markerat från karolingisk, romansk till gotisk skrift.³¹

Slutligen prebendelistans roll. Denna pressar inte avskriften a. tillbaka till det ingående 1120-talet enligt de av Weibull anförda argumenten. I stället skjuter a. *prebendelistan framför sig till mitten av 1100-talet* — listan har ju enligt Weibull införts i nekrologiet efter avskriften a.

Därmed kan konstateras att Weibull blundat för det faktum att ett till en anteckning om fast egendom knutet personnamn inte nödvändigtvis binder dokumentet till vederbörandes livstid.³² Så förekommer — som vi sett — den senast år 1123 bortgångne Siwardus i den tidigast vid mitten av seklet upptecknade prebendelistan. Relationen Siwardus / prebendelistan återspeglar ingenting annat än Nekrologiets, kapitelbokens 'Sitz im Leben'. Ty boken var ju till för högläsning vid det dagliga kapitlet i det klosterliga samfundet vid St Laurentius till erinran om minnesvärda förebilder och förebedjare; en bok om de döda till stöd för de levande.

II. Gåvobrevet ett antedaterat 1100-talsdokument

Elvahundratalet led brist på skrivmaterialet pergament. En orsak var det ökande kravet att byta ut de separata böckerna för de olika momenten i mässan mot heltäckande volymer. Härtill kom ett växande behov av urkunder med rättskraft, chartae. Med dessas stöd hävdade kyrkliga stiftelser sin rätt att, som juridiska personer, motta och äga egendom. Sedan var steget kort till uppläggning av registraturer över urkunder med rättskraft och förteckningar över inkomster och utgifter från egendomar till vilka urkunderna garanterade besittningsrätten. Århundradets många nya kongregationer och andra nybildningar inom de äldre klosterordnarna och klosterliga samfunden krävde växande delar av marknaden för pergament. Beståndet av framför allt behornad storboskap, vars hud efter slakt utgjorde det vanligaste råmaterialet för de 'liggare' av storformat det här gällde, ökade emellertid inte i takt med efterfrågan.

Följden blev att både den världsliga och kyrkliga centralmakten ingrep med regleringar i syfte att ersätta storskalighet med småskalighet, slöseri med spar-

samhet. År 1159 utgav det tyska rikskansliet en förordning härom. De stora kyrkliga kanslierna vid Rhen följde efter.³³ Den kanske störste förbrukaren, det påvliga kansliet, minskade urkundsformaten redan under förra delen av 1100-talet.

Kanslisterna fann, att dubbelvecket för infästning av sigillet krävde mindre materialåtgång vid applicering längst ner på kortsidan av pergament än om infästningen skedde på långsidan. Men detta förutsatte beskrivning längs med kortsidan. Åtgärden krympte även respektrummet ovanför översta raden.

Än mer givande var att byta det karolingiska, romanska typsnittet mot det gotiska. Skillnaden i höjd mellan staplarna till bokstäver av den förra typen och bokstäver av det senare snittet kunde nämligen uppgå till ett halvt radavstånd eller mer.

Diplomatikens reaktion på den otillräckliga tillgången på pergament under 1100-talet blev alltså bl.a. urkunder skrivna längs kortsidan av pergamentet med bokstäver av gotiskt typsnitt.³⁴ Vikten av denna insikt framträder när alternativen prövas på texten till det förlorade gåvobrevet, rekonstruerad på basis av bevarade avskrifter.

En med ledning av rekonstruktionen utförd uppskattning av antalet bokstäver i A., inklusive mellanslag av en bokstavs storlek, pekar mot ett antal om c:a 2700—3000 enheter. Omfattande jämförelser med medeltida urkunder visar, att A:s textlängd torde varit ca 570—600 cm.

Den diplomatiska forskningen kring A. har påpekat att detta brev i väsentliga detaljer ”följer den almindelige skik i samtidige tyske konge- og kejserdiplomer”.³⁵ Radlängden i sådana som bevarats i original är t.o.m. 1100-talet, med få undantag, högst 50—60 cm.³⁶ Sådana radlängder förutsätter beskrivning längs långsidan av pergamentet. Radavståndet mäter i sin tur sällan mer än 2 cm. Tillämpade på textlängden för A. skulle de nämnda måtten ha krävt ett c:a 65 cm ggr c:a 30 cm stort stycke pergament. Stycket skulle ha räckt till även för marginalerna omkring skrivytan samt också för vecket nederst på stycket, som var till för att förhindra att detta trasades sönder av de däri infästa trådar som bar det hängande sigillet. För beskrivning längs kortsidan av pergamentet i överensstämmelse med de krav på sparsamhet som 1100-talet med ökad skärpa ställde, hade för samma textlängd ett stycke pergament med måtten c:a 25 cm ggr 55 cm varit tillräckligt. Skillnaden i åtgången pergament framgår av att ytan i det förstnämnda exemplet mäter c:a 20 dm², medan ytan i det sistnämnda exemplet uppgår till c:a 14 dm².

Besparingen understryker, att kunskap om radlängden i Knuts förlorade gåvobrev är grundläggande för bestämningen av tidsperioden för dokumentets tillkomst.

Tyvänn har veterligen inte ens avskrivarna efterlämnat uppgifter om radlängden. Det är dock klart, att de under arbetet varit väl medvetna om *radsluten*. Härom vittnar nämligen riksantikvarien Johan Peringskiöld, då han år 1694 karakteriserar en av de bevarade kopiorna som uttryck för tvenne aktiviteter: ’transcriptit’ och ’delineavit’.³⁷ De båda verben beskriver en kopists ansvar över-

huvud taget under äldre tider: dels transkribera bokstäverna i förlagan, dels följa linjehållningen och därmed avbilda förlagan.³⁸

Uppnått radslut i kopian lät kopisten se hur långt arbetet fortskridit i förhållande till förlagan. Ty förbrukningen av det dyrbara skrivmaterialet måste om möjligt hålla jämna steg med vad förlagan tagit i anspråk vid de kontrollstationer som radsluten utgjorde. Därför sammanfaller radslut i äldre avskrifter här och var med radslut i förlagan. Uppgiften blir att fastställa samgångarna och att med hjälp av dessa bedöma radlängden i det förlorade brevet. Bedömningen kräver tillgång till avskrifter som tillkommit oberoende av varandra och vilkas direkta beroende av texten till det förlorade gåvobrevet dessutom garanteras genom avskrivarnas meriter på det diplomatariska området. Låt oss först se i vad mån avskrivarna uppfyller den sistnämnda förutsättningen.

I Diplomatarium Danicum (DD) I. Raekke 2. Bind (1963)43 f betecknas (liksom här) Knut den heliges gåvobrev som A. De fem bevarade avskrifterna kallas a. b. c. d. e. Avskrift a. i Necrologium lundense³⁹ har utförts av en broder i det klosterliga samfundet vid kyrkan St Laurentius i Lund. Det är här fråga om dess 'armarius', bibliotekarien.⁴⁰ Personer knutna till det forna danska domkapitlet vid kyrkan har skrivit b. och c. Av dessa är b. införd i Registrum ecclesie lundensis⁴¹ år 1494 av kantorn i kapitlet Boecius Johannis.⁴² Avskrift c. är ett verk från år 1662 av den främste kapitularen, generalprokuratorn Oluf Johannsen Bagger.⁴³ Den återfinns i 'Lunde capitels och hospitals privilegia'.⁴⁴ Avskrift d. finns i Linköpings stifts- och landsbibliotek.⁴⁵ Den har troligen utförts i slutet av 1600-talet. Kungl Biblioteket i Stockholm förvarar avskrift e.⁴⁶ Den sistnämnda avskriftens överensstämmelse med A. intygas av Peringskiöld själv år 1694.⁴⁷

Samtliga avskrifter har antingen utförts av särskilt kompetenta personer eller tillkommit under överinseende av sådana, och står i direkt beroende av förlagans text. Detta om avskrifternas tillförlitlighet.

Så till frågan om deras inbördes oavhängighet. De belägg som avgör denna förtecknas i den källkritiskt anlagda utgåvan av A. i DD. De i utgåvan noterade avvikelserna mellan avskrifterna ifråga om läsarterna⁴⁸ tyder inte på ett inbördes beroende. Diskrepanserna framträder tydligast vid studium av a. och b. Skillnaderna hänför sig till rasurer och andra förändringar av texten i den under perioden c. 1140—1186 utförda avskriften a. och ny text som påförts denna med syftet att bringa a. i saklig överensstämmelse med formuleringarna i konung Knut Valdemarssons gåvobrev av år 1186.⁴⁹ Kursiveringar i det följande citatet ur b. markerar ett par ställen där denna avskrift skiljer sig från a.

... in hastathum unus mansus *ageri in winistadum unus mansus* (rad 13 i b.) ... in hoc loco deo seruiencium *tribus culpis exceptis*. Si extra pacem positus fuerit *emat pacem a rege* substanciam *illius* tollat prepositus et fratres. Si expeditionem neglexerit erga *regem* emendet. *Reddarios equos non dent nisi cum rex ipse venerit* (r 31—33 i b.).

Följaktligen är förutsättningarna de bästa tänkbara för prövning av hypotesen huruvida samgångar mellan radslut i avskrifterna a. b. c. d. och e. återspeglar radslut i A. Vi övergår till uppgiften.

I diplomens från den tysk-romerska kejsartiden på 900-talet och under sekler framöver skiljs den avslutande dateringsmeningen från den närmast föregående meningen genom att denna ändas i ett radslut. Även dateringsmeningen löper ut i ett sådant.⁵⁰ Som nämnts "följer" A. "den almindelige skik i samtidige tyske konge- og kejserdiplomer". Alltså bör även dateringsmeningen i A. ha inramats av radslut. Avskrifterna a. b. c. d. och e. får illustrera saken i uppställningen härnedan. Denna återger i sammandrag slutet av tillägg till Dispositio jämte den omedelbart därpå följande dateringsmeningen i avskrifterna, radrätt återgivna:

		<i>rad</i>
a. (rasur) [venerit]	(46)
	Actum Lunde	AMEN. (51)
b. venerit.	Actum (33)
	Lundi	AMEN. (36)
c. venerit.	Actum (46)
	Lundi	AMEN (51)
d. venerit.	(51)
	Actum Lundi	AMEN (56)
e. venerit.	Actum (66)
	Lundi	AMEN. (73)

Man ser att b. skiljer sig från a.c.d.e. genom kompakta rader med syftet att spara dyrbart skrivmaterial av pergament.

Avskrifterna a.c.d. och e. visar samma stränga sparsamhet i de delar som går före dem som återgivits här. Ändå börjar dateringsmeningen 'Actum ...' antingen på ny rad, som i "samtidige tyske konge- og kejserdiplomer", eller också är ordet 'Actum' inklämt sist på en rad t.o.m. föregånget av ett obeskrivet utrymme. Därav följer att ett radslut föregått dateringsmeningen i det försvunna A. och att detta själv löpt ut i ett radslut.

Dessa exempel antyder, att samgående radslut i avskrifterna registrerar radslut i A. Dock gäller detta troligen ej samtliga radslut i materialet. Ty de medeltida a. och b. bör i detta avseende återspegla en högre frekvens än 1600-talsavskrifterna c. d. e. Ty i likhet med förlagan A. använder a. och b. icke blott bokstäver i sina utskrifter utan även förkortningstecken för enstaka bokstäver och grupper av sådana. Abbreviaturerna är placerade ovanför raden och inkräktar därför inte på radutrymmet. Tekniken tillät avskrivarna a. och b. att hålla jämna steg med raderna i A. Ty om avskrivarna låg före texten i förlagan var ökad användning av abbreviaturer ett effektivt medel att komma jämsides vid nästkommande radslut eller vid det närmast därpå följande.⁵¹ Avskrivarna av c. d.

och e. tillämpade inte denna teknik. De återgav abbreviaturerna genom att flytta ner dem på raden och där skriva ut de bokstäver de stod för.

Det anförda ger följande utgångsläge för inringning av ytterligare radslut i A. än dem som omgivit dess dateringsmening. Denna har utgjort c:a 8,5 %, dvs c:a 1/12-del, av den totala textlängden i A. Förhållandet antyder att A. uppvisat ytterligare 11 stycken med dateringsmeningen ekvivalenta distanser. Ty före inkrivandet av texten på det stycke pergament som tillskurits för ändamålet har dels textlängden delats upp i rader med inbördes samma längd, dels radavståndet fastställts. Radlängden multiplicerad med radantalet och radavståndet gav skrivytan. Syftet med åtgärderna var att beskrivningen inte skulle inkräkta på det utrymme som behövdes för sigillering och annan utstyrsel som måste till för att betona rättskraften i det skrivna. Den ovan påpekade möjlighet som stod e medeltida avskrivarna a. och b. till buds, att i egna radslut återspegla förlagans, ger prognosen att a. och b. oftare återger tolvtedelsradslut än avskriften a. c. d. och e. från 1600-talet.

Företagen avprickning längs texten till A. av radsluten i a. b. c. d. och e., parvis sammanställd — b.:a., b.:c. b.:d., b.:e.; a.:c., a.:d., a.:e.; c.:d. etc. — ger överblicken i Tabell I :

TABELL I.

Gemensamma radslut b. — a. c. d. e.

b. (36)a. (51)	b. (36)c. (51)	b. (36)d. (56)	b.(36) e. (74)
	3 4 (+1)	2 3	
6 8 (-1)		4 6	
11 15 (-1)	11 15 (-2)	14 22 (-1)	
15 20 (+1)			
18 24			
21 28			
24 32			
26 35 (-1)			26 50
29 40 (+3)		29 44 (-1)	30 59 (-1)
31 43 (+1)			33 66
	33 46 (+2)	35 54	

Gemensamma radslut a. — c. d. e.

a. (51)c. (51)	a. (51)d. (56)	a. (51)e. (74)
1 1 (+1)	1 1 (-1)	4 6 (+1)
	9 10	
	10 11 (-1)	11 16
13 13 (-1)		13 19 (+2)
14 14		
15 15 (-1)		16 23
16 16 (+1)		
	22 26 (-1)	25 36 (+1)
	26 30 (+2)	30 43
	31 35 (+1)	33 47 (-2)
	34 38 (-1)	35 50 (+1)
35 35 (-2)		38 54
37 37 (+2)		42 60 (+1)
	38 42 (-2)	
	40 44 (-3)	
	44 49 (-1)	
	48 52 (-2)	

Gemensamma radslut c. — d. e.

c. (51)d. (56)	c. (51)e. (74)
1 1 (-2)	1 1 (-3)
	3 4 (-1)
	5 7 (-1)
	7 10
11 12 (-1)	12 17 (-2)
22 25 (-1)	28 39 (-1)
34 38 (+3)	
35 39	39 56
	41 59 (+3)
42 47 (+1)	45 65 (-1)
	46 66 (-2)
	50 72 (-2)

Gemensamma radslut d. — e.

d. (56)e. (74)
1 1 (-1)
7 9 (-3)
9 12 (+1)
13 17 (+1)
17 22
20 25
24 29
27 33
37 47
40 51 (-1)
43 55 (-2)
48 62
53 70
55 73 (+2)

+ = antal stavelser varmed parallellrad överstiger basrad b. a. c. d
 - = antal stavelser varmed parallellrad i a. c. d. understiger basrad
 (00) antal rader i b. a. c. d. e. basrad

Av Tabell I framgår att endast kolumnerna *Gemensamma radslut b.* — a.c.d.e. uppvisar samgående aritmetiska serier av sådan precision (kol. b. (36) a.(51) 15:20, 18:24, 21:28, 24:32) att denna störs av endast en enda stavelse. De övriga kolumnerna *Gemensamma radslut* domineras av oregelbundna intervaller. Dessa förhållanden synes bekräfta hypotesen att a. och b. i högre grad än c. d. och e. registrerar radslut i A.

Var och en av intervallerna i de aritmetiska serierna radslut omfattar c:a 1/12-del av den totala textlängd som avskrifterna var för sig traderar, d.v.s. texten i A. Vi har tidigare sett att dateringsmeningen i A. bevisligen tagit ett av radslut inramat tolvtedelsintervall i anspråk. Förhållandet föranleder bedömningen att tolvtedelsintervallerna b. (36) a.(51) 15:20, 18:24, 21:28, 24:32 registrerar radslut i A.

De därmed registrerade tolvtedelsintervallerna radslut i A. *förutsäger* dessutom att radslut på denna distans förelegat genom hela A. I grafisk framställning (upptäckta radslut heldragna och de förutsedda streckade):

TABELL II

På grundval av gemensamma radslut i Tabell I kol. b. — a. fastlagda radslut på 12-delsintervaller av textlängden A. jämte förutsägbara radslut på samma intervaller.

Tabell I. b. (36)—a. (51)

A.

15:20	
18:24	
21:28	
24:32	

venerit

Ett av de i tabell II förutsagda radsluten bekräftas av tabell I, *Gemensamma radslut b.* — a.c.d.e. kolumnen b.(36) a.(51) 6:8 (—1). Detta intervall i A. har omfattat den andra prickade linjen i tabell II. Omfattningen bestyrks av det faktum att b. 6 ingår som ett tidigt steg i den aritmetiska serien tabell I, kol. b(36) a.(51). Detta steg, supplerat med de två närmast följande och sammanställt med de redan kända stegen i serien, ger nämligen 6, <9>, <12>, 15, 18, 21, 24. Tabell III illustrerar.

TABELL IV.

De med 36-delsintervaller av texten till A sammanhörande radsluten har legat på bråkdelar av tolvtedelsintervallerna i tabell III. Förhållandet åskådliggörs här grafiskt genom förkortning till 2/3 av längden på tolvtedels textintervallerna enligt tabell III och förläggning av den frigjorda tredjedelen på en tredjedel av avståndet från närmsta 12-delsintervall av texten. Den grafiska framställningen pekar mot att det försvunna A. omfattat tolv gånger tre 36-delsintervaller, d.v.s. 36 rader.

Tabell I. b. (36)—a. (51)

	A.
6:8	----- =====
< 9 >	----- -----
11:15	----- =====
< 12 >	----- -----
15:20	=====
18:24	=====
21:28	=====
24:32	=====
26:35	----- =====
29:40	----- =====
	----- venerit
	=====

Det skall än en gång understrykas att beräkningarna dels av textlängden i A. dels av dess uppdelning i 12-dels, respektive 36-dels intervaller utgör approximeringar. Dessa klargör dock att radantalet i A. varit större än 30 med ett närmevärde på 36 rader. Den redan uppskattade textlängden i A. har omfattat 570—600 cm. Man ser att dessa tal resulterar i en radlängd på något under 20 cm i försvunna A. Fast står sedan tidigare att radavstånden i urkunder från tiohundra- och 1100-talen sällan överstiger 2 cm. Man finner att *Knut den heliges försvunna gåvobrev varit beskrivet längs kortsidan av det för ändamålet tillskurna pergamentet.*

Det återstår att se om gåvobrevet uppfyller även det andra för 1100-talsurkunder karakteristiska rekvisitet: gotiskt typsnitt. Undersökningen inriktas på inledningsmeningen, den s.k. *Invocatio*. Denna: IN NOMINE SANCTE ET INDIVIDUE TRINITATIS PATRIS ET FILII ET SPIRITUS SANCTI ser ut så här i avskrifterna a. b. c. d. och e (i förminskad återgivning):

a.

IN NOMINE SCE ET INDIVIDVE TRINITATIS p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z. et
et filii et sps scs. Notum omnibus in xpo fidelibus ee cupi

b.

In nomine Sancte et individue trinitatis. patris et filii
et sps scs. Notum oibz i xpo fidelibz esse cupim. Quilibet ego Knuto. quinc

c.

In nomine Sancte et Individua Trinitatis, Patris et
filii et Spiritus sancti. Notum omnibus in xpo fidelibus esse

d.

In nomine Sancte et Individue Trinitatis Pa-
tris et filii et Spiritus sancti. Notum omnibus in xpo

e.

In nomine Sancte et individue Trinitatis,
Patris et filii et Spiritus sancti. Notum
Ex Orig:
Registr. Beckand, p. 12.

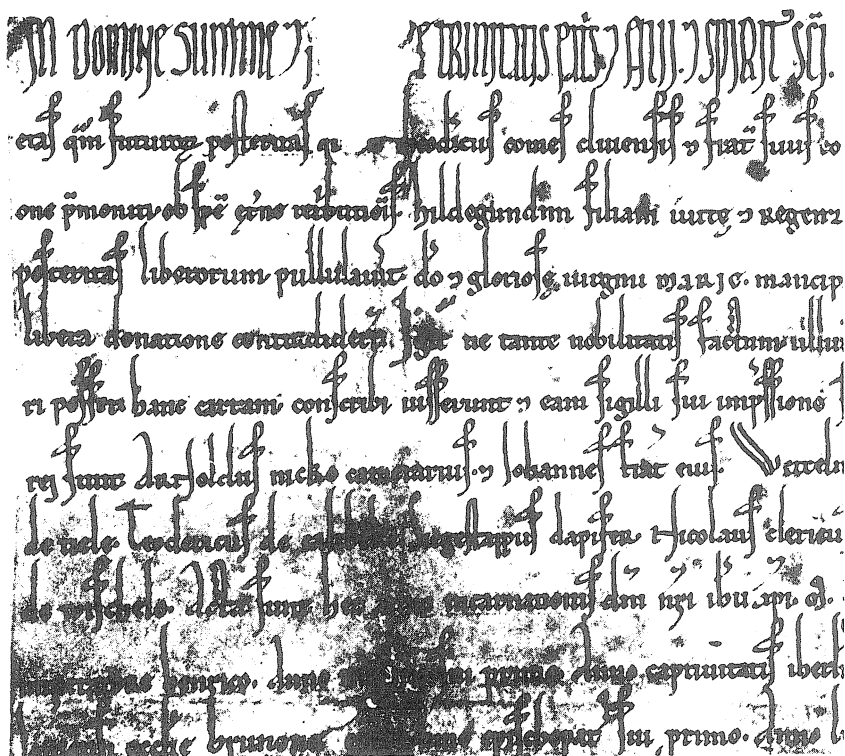
Man ser att skrivarna av a. c. och d. fyllt första raden av sina kopior med bokstäver som är högre och bredare än bokstäverna på följande rader. Samstämmigheten mellan dessa tre ögonvittnen i uppfattningen av den första raden i A. klargör att denna varit beskriven med höga, *sidledes* utrymmeskrävande bokstäver. Förhållandet är anmärkningsvärt både med hänsyn till iakttagelsen och dess återgivande. Ty skrivmaterialen pergament och papper var värda sin vikt i guld. Mer förbrukades inte än vad som var absolut nödvändigt. Detta faktum styrker att alla tre ögonvittnena i sina första rader verkligen markerar bokstavsbredden i första raden av A. Samma anmärkningsvärda bredd understryker avskrivare b. Dennes teknik skiljer sig från den i a. c. och d. tillämpade. Avskrivaren b. återger nämligen det i invocatio inledande ordet med 'I N' och använder därvid dubbelt så breda bokstäver som i de ord som följer. Att dessa varit utförda i samma bredd som I N framgår av att 'nomine' skiljs från fortsättningen genom en mer än halvdecimeter lång lucka. Även avskrivaren b. har velat underätta läsaren om att första raden i A. varit fylld med text till invocatio i breda storbokstäver.

Som kontrast härtill kan anföras, att urkunder i det karolingiska, romanska typsnittet presenterar Invocatio i s.k. gitterskrift, ett arv från merovingisk skrivkonst. Gitterbokstäverna är sammanpressade i sidled med de vanliga bokstavsattributen undertryckta. Intrycket av gitter förstärks av att bokstäverna ofta parvis sammanskrivits kring en gemensam stapel.⁵² En Invocatio i gitterskrift fyller därför endast en ringa del av även en längs kortsidan av ett pergament utförd förstarad, däremot inte hela denna på det sätt som avskrivarna a. b. c. och d. markerar. De breda storbokstäver dessa avbildare markerar pekar inte mot att A. representerat ett karolingiskt, romanskt fall. Breda storbokstäver i Invocatio är däremot karakteristiska för gotiskt fall med inriktningen att låta läsbara, imposanta bredbokstäver utfylla första raden av en charta. Det är således ett gotiskt fall, och inte ett karolingiskt, romanskt, som avskrivarna avbildar i sina återgivanden av Invocatio i A. Ett brev från nedre Lothringen av år 1191 illustrerar nämnda 1100-tals karakteristika (se nästa sida).⁵³

Följande understryker att Invocatio i A. ingått i ett 1100-talsdokument.

Uppgifter som av Köcher anföras i anslutning till diskussionen om Invocatio i A. noterar att förlängningen '...patris et filii et spiritus sancti' under 1000-talet använts i synnerligen begränsad utsträckning. I de äldsta anglosachsiska diplomerna är blotta förekomsten av ett invocatio tecken på förfälskning. I tyska 1000-talsurkunder möter invocatio endast sällan och sporadiskt. Den tidiga användningen av förlängt invocatio i Frankrike kan tänkas sammanhålla med att ett sådant inleder den förfälskning från perioden 752—778 som går under namn av Konstantins gåvobrev, känt i Gallien redan under 800-talet men däremot inte i Germanien.⁵⁴

Den under tiohundralet relativt sällsynta, förlängda invocatio blir vanlig under 1100-talet. Skälet är att förlängningen karakteriserar dopet enligt 1100-talets troslära, känd för präster och lekmän tillhoppa i deras roll som dopförrättare. På allmänt konsilium 1179—80 betonar nämligen påven Innocentius

III en under århundradet vedertagen uppfattning att Gud skall åkallas dels som odelbar treenighet, dels i Faderns, Sonens och Den helige Andens namn. "Sacramentum vero baptismi, quod ad Dei invocationem et individuae trinitatis, videlicet Patris, et Filii et Spiritus sancti...". Uttalandet ingår i en längre text som under rubriken De summa trinitate et fide catholica inleder Gregorius IX:s Dekretaler av Den kanoniska rätten, Corpus iuris canonici (X *De summa Trinitate et fide catholica*. I. 1.) Varje vuxen lekman skulle, i egenskap av presumtiv för rättare av nöddop, känna innebörden av nämnda Invocatio. Förhållandet förklarar den *hittills oförklarade*, ökande användningen av förlängd Invocatio i diplomatiken under 1100-talet!

Det var alltså dopets 1100-talsinvocatio som, utfört längs kortsidan på ett skrivstycke pergament med storbokstäver av gotiskt typsnitt enligt under 1100-talet utfärdade rekommendationer inom diplomatiken, resulterade uti en hel förstarad fylld med homogena, effektfulla och läsbara storbokstäver på det sätt som a. b. c. d. avspeglar. Köcher saknar dessa avgörande argument till förmån för sin åsikt att A. genom sin förlängda Invocatio tillhör 1100-talet. Det

anförda utfyller bristen. Det kan inte råda någon tvekan: Knut den heliges försvunna gåvobrev hör trots sin datering 21 maj 1085 inte till tiohundra-talet. Brevet utgör ett antedaterat 1100-talsdokument.

Följande avsnitt bestämmer tillkomsttiden för det förkomna A. Bestämningen förtydligar den i avsnitt II. tecknade bilden av brevet, nämligen att detta varken svarar upp mot sin datering eller mot uppgiften däri att Knut, son till Sven Estridsen och konung av Danmark är utfärdaren.

III. Tillverkningsåret

Knut den helige dödades år 1086. Gåvobrevet i hans namn är från 1100-talet. I dess Intitulatio heter det:

... ego Cnvtio. quartus Magni regis filius. post susceptum paterne hereditatis regnum. ecclesiam sancti Lavrentii ... dotaui ...

(Jag Knut, fjärde son till kung Magnus, efter att ha ärvt riket av min fader har doterat den helige Laurentius' ... kyrka ...).⁵⁵

Intitulatio saknar de uttryck för majestätisk upphöjdhet med vilka en regerande monark under europisk högmedeltid brukade presentera sig för sin samtid. Även i Danmark brukades 'rex dei gratia' eller 'rex diuina fauente clemencia',⁵⁶ d.v.s. ord som utan omsvep underströk att utfärdaren innehade ett av Gud, konungarnas konung, 'rex regum', förlänat kungaämbete.⁵⁷ I jämförelse härmed bär Intitulatio i A. närmast prägeln av en krönikenotis i efterhand: en kungason, så och så, som i anledning av sitt nummer i en kunglig arvsföljd ärvt Danmark efter sin far. Avsnitt II visade att Knuts gåvobrev utgörs av ett till hans tid antedaterat 1100-talsdokument. Man står i Intitulatio alltså inte inför en hänvändelse från en kung till sin samtid utan inför en information från kungens eftervärld för vilken 1080-talets detaljer förbleknat. Till denna hör brevetets pseud-epigrafiske spökskrivare som i Intitulatio på Knuts vägnar namnger fadern som 'Magnus' i stället för Sven (Sven Estridsen 1047—1074), och därtill lägger ytterligare minnesfel. Ty konung Sven efterträddes av sonen Harald år 1074 eller 1076 (Harald Hein). Denne avled 1080 eller 1081. Knut (den helige) blev kung efter honom, uppenbarligen i egenskap av den andre bland sönerna, däremot inte som fjärde sonen, 'quartus filius', vilket spökskrivaren uppger i Intitulatio. Härtill kommer minnesfelet att Knut erhållit kungaämbetet som ett fadersarv (paterne hereditatis). På Knuts tid var Danmark ett valrike, inte ett arvrike.⁵⁸

Enligt erfarenheten är det den tredje generationen som *börjar* få svårt att komma ihåg traderade detaljer beträffande personer, händelser och sammanhang som hör till den första generationens tid. Den minnet uppfriskande krönikenotisen i A. i förening med dess minnesfel indikerar att A. riktat sig till den

tredje generationen från Knuts egen. Knuts gåva överlämnades 1085. Generation definieras som det genomsnittliga tidsavståndet mellan föräldrars och barns födelseår. Man räknar med tre sådana per 100 år.⁵⁹ Den generationsväxling ur vilken den generation framgått vars 20-åringar som de första till nästa generation överlämnade de uppgifter vilka i det långt senare brevet är behäftade med minnesfelen ovan, inträffade c. 1060—c. 1065. Generationsväxlingen där- efter inföll c. 1090—c. 1095 och den därpå följande — den tredje — c. 1120—c. 1125. Beräkningarna ger perioden c.1140—c. 1145. som brevets terminus post quem. Enligt i avsnitt I. företagen utredning har den äldsta bevarade avskriften a. tillkommit under perioden c. 1140—1186. Därmed framstår år 1186 som terminus ante quem för gåvobrevet A. och perioden c. 1140—c. 1145 som brevets terminus post quem. Det återstår att se, om tiden för brevets tillkomst ytterli- gare kan preciseras.

I Narratio/Dispositio av detta heter det:

... ecclesiam sancti Lavrentii. que sita est Lunde. licet nondum perfectam dotauit. ut illius agni qui tollit peccata mundi sit perpetim. sponsa. sancta sancti. immaculata immaculati. digna digni. Desponsale autem huius ecclesie quod uel quale sit patefecimus ...

(... jag (Knut) ... har doterat den helige Laurentius' visserligen ännu ej fullbordade kyrka i Lund, för att den till evig tid skall vara brud åt det Lamm som borttager världens synd, helig till den Helige, obefläckad till den Obefläckade, värdig den Värdige. Men vilken och hurudan denna kyrkas brudgåva är har vi klargjort ...) ⁶⁰

Påpekandet att kyrkan St Laurentius ännu inte är färdig utgör en upplysning till den tredje generationen efter Knuts egen angående situationen vid det avlägsna gåvotillfället av samma slag som den vi redan mött i Intitulatio. Orden om kyrkan som Lammets brud, d v s Kristi brud, påminner däremot samma generation om den aktuella invigningen av kyrkan St Laurentius.

Det medeltida pontifikalet för Lunds stift anslår nämligen temat för invigningen av en färdigställd kyrka genom att som den första läsningen i den invigningen bekräftande mässan föreskriva följande:

Lectio libri apocalipsis beati Iohannis apostoli.

In diebus illis vidi ciuitatem sanctam, Iherusalem nouam, descendentem de celo, paratam sicut sponsam, ornatam viro suo. Et audiui vocem de throno dicentem: Ecce habitaculum Dei cum hominibus et habitauit cum eis, et ipsi populus eius erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus ... (21,2f) ⁶¹

(Och jag såg den heliga staden, det nya Jerusalem, komma ner ur himlen, från Gud, redo som en brud som är smyckad för sin man. Och från tronen hörde jag en stark röst som sade: "Se Guds tält står bland människorna, och han skall bo ibland dem, och de skall vara hans folk, och Gud själv skall vara hos dem ...") ⁶²

Den medeltida kyrkoinvigningen i Lunds stift har alltså haft uppgiften att insätta den färdigställda kyrkobyggnaden i rollen som Det himmelska Jerusalem, Kristi brud. Rollen är långt äldre än den handskrift från senare delen av

1400-talet som beskriver den.⁶³ Den medeltida kyrkoinvigningarna i Lunds stift går nämligen tillbaka till den längre av de två kyrkvigningsordningar som finns i det s.k. Pontificale romano-germanicum från senare delen av 900-talet. Detta pontificale präglas av förhållanden i Mainz och trakten däromkring.⁶⁴ Rollen som Det himmelska Jerusalem, Kristi brud, underströks på tiohundra- och 1100-talen av väldiga takkronor i metall med torn och portar (ty. Radleuchter), föreställande den himmelska staden.⁶⁵ En sådan krona hängde i Sven Estridsens kyrka i Dalby, nära Lund, ända in i nyare tid.⁶⁶

De för en i Lunds stift under medeltiden invigd kyrkas signaturer möter alltså i texten till Narratio/Dispositio i gåvobrevet A. Kyrkan invigdes 1 september 1145 av Lundaärkebiskopen Eskil. Man finner att brevet tillverkats med *syftet att knyta Knut den heliges gåva samman med kyrkans invigning*. Datum för denna framstår som den dag då Knut den heliges gåvobrev till kyrkan St Laurentius i Lund, Eskils ärkebiskopskyrka, i själva verket publicerades. Vi återvänder i avsnitt V. till denna förbindelse gåva/invigning.

Tidfästningen aktualiserar frågan, varifrån initiativet till brevet utgått.

IV. Initiativet

'Actum Lunde' i dateringsmeningen anger Lund som tillverkningsort. Biskopliga kanslier under 1100-talet hade kapacitet nog att framställa beseglade pergamentsbrev. Ärkebiskop i Lund år 1145 var, som redan nämnts, Eskil. Sanctio i brevet hotar med det märkliga 'anathema maranatha' (1 Kor 16,22), d.v.s. förbannelse vid Herrens återkomst.⁶⁷ Sådan skall drabba var och en oberoende av börd som försöker kränka vad brevet stadgar. Förutom i A. möter sanktionen endast i ytterligare 5 stycken av de bevarade danska 1100-talsbrev. Bakom alla fem står Eskil: brev till Næstved⁶⁸ 1135 (nov. 29), till Odense⁶⁹ 1139 (aug. 8) och⁷⁰ 1171 samt till Lund⁷¹ 1145, två brev. Dessa senare handlar om av Eskil nyinrättade prebenden och ämbeten vid hans ärkesäte St Laurentius, men berör även äldre sådana som tillkommit genom gåvor dessförinnan. Brevens är daterade dagen för ärkebiskopens invigning av kyrkan St Laurentius den 1 september 1145. Man ser att sambandet mellan ärkebiskopsbrevens och det i Knuts namn utfärdade gåvobrevet inte inskränker sig till den nämnda tidpunkten. Det antedaterade brevet i Knuts namn knöt med rättskraft hans gåva till kyrkans invigning. De vid denna utfärdade ärkebiskopsbrevens fördelade slutligt det samlade, rättsligt säkrade gåvoinnehavet vid St Laurentius på de prebenden och ämbeten som svarade för dess ekonomi och gudstjänstliv.

Indicierna är entydiga och många. De utpekar ärkebiskop Eskil och kretsen kring honom som initiativtagare och tillverkare av Knut den helige försvunna gåvobrev till St Laurentius i Lund.

Vi sammanfattar. Avsnitt I. har öppnat för en omdatering av A. Avsnitt II. har fastslagit att A. är ett antedaterat 1100-talsdokument. Avsnitt III. har preciserat

tillkomsttiden till c. 1 september 1145. Avsnitt IV. har funnit att initiativet till A. är ärkebiskop Eskils och inte Knut den heliges.

Avsnitt V. som nu följer ägnas frågan hur det kom sig att det Knut tillskrivna men antedaterade gåvobrevet A. av samtiden accepterats som bevis för att Knut den helige skänkt egendom och rättigheter till kyrkan St Laurentius i Lund. Temat för avsnittet är begreppet 'aequitas'.

V. Samtidskritik och samtidsaccept

De inom forskningen divergerande åsikterna om Knut den heliges försvunna gåvobrev till St Laurentius' kyrka i Lund konvergerar i bedömningen av syftet. Ingen har förnekad brevet uppgift att ge rättskraft åt en av Knut till nämnda kyrka den 21 maj 1085 överlämnad gåva. Dock kan konstateras, att den avsedda effekten inte inställde sig omedelbart.

Saxo Grammaticus meddelar nämligen att flera personer sökt rubba gåvobrevets auktoritet.⁷² Han tiger om orsaken. Ty för samtiden har denna varit självklar. Ett på kyrkligt håll uppdykande, år 1085 daterat kungligt gåvobrev, skrivet med bokstäver av gotiskt typsnitt och även i övrigt återspeglade 1100-talskarakteristika inom diplomatiken, var ägnat att uppväcka tvivel och kritik. Härtill kom att det antedaterade brevet inte kunde visas återgå på en notitia, och därmed vilade på en akt av annat slag utan diplomatarisk tyngd.⁷³ Förhållandet har till råga på allt givit rum för *misstanken, att brevet under martyrkonungens beskydd ställt icke blott hans gåva av 21 maj 1085 utan även egendom och rättigheter som tillförts kyrkan St Laurentius både tidigare och senare*. Saxos slutord, att brevet ännu stod vid makt, förvånar.

Det står helt klart, att förklaringen inte är finna i sentida rättsuppfattning om vad som är falskt och vad som är äkta, orätt eller rätt.

Sentida rätt konstitueras av på legal väg beslutade normer och texter, s.k. positiv rätt (lat. ponere). I hypotaserad form möter denna i gestalten av 'Justitia' med bindel för ögonen och två varandra balanserade vågskålar i ena handen. Med hänsyn till vad som framkommit under avsnitten III—IV. är, enligt positiv rätt, A. ett oomtvistligt falsifikat.

Medeltida uppfattning om vad som var äkta, respektive falskt, rättskaffens, respektive brottsligt utgick emellertid även från andra värderingar än den positiva rättens. Följande får belysa saken.⁷⁴

Av bevarade urkunder från den tid som inleder Västeuropas historia, d.v.s. merovingertiden c:a 500—c:a 750, stämplar sentida forskning omkring hälften som förfalskningar. Karl den stores tid belyses av omkring 270 urkunder i europeiska arkiv och bibliotek. Av dessa har inemot hundra visat sig vara oäkta. Den äldsta äkta påvliga urkunden är från år 385. Mer än hundra dokument med dateringar från tidigare år är allesamman antedaterade. Knappt ett enda ur-

kundsbestånd från de medeltida tyska biskopsdömena är alltigenom äkta. Hamburg går i spetsen med rapporter om långt mer omfattande och framgångsrika missionsföretag än verklighetens. Osnabrück följer med oäkta tiondeurkunder, Trier med primats-, Passau med metropolitanförfalskningar. Fabricerade dokument till bevis om rättsligt grundade egendomsinnehav långt innan sådana var förhanden föreligger från kloster och stiftelser från Segeberg i Holstein till Reichenau vid Bodensjön.⁷⁵

Vidare: västerlandets medeltida stats- och kyrkolära byggde på en under senare hälften av 700-talet, troligen i Rom, fabricerad urkund enligt vilken kejsar Konstantin omkring år 330 skänkt Rom och Västerlandet, samt makt att till lämplig härskare förläna kejsarvärdigheten över Västerlandet, till påven. Det förfalskade gåvobrevet föreföll verifierat av det faktum att kejsaren omkring sistnämnda tidpunkt flyttat sitt residens från Rom till Byzans, 'Det nya Rom'. Eftersom urkunden framstod som grundläggingsdokumentet för Kyrkostatens var det enligt denna kätterskt att förneka brevet äkthet.

Understuckna är även en rad omkring mitten av 800-talet fabricerade påvbrev vilka tillsammans med andra urkunder ingick i en av 'Isidor Mercator' sammanbragt samling. Efter upptäckten av bedrägeriet går denna under namnet 'De pseudoisidoriska dekretalerna' eller 'De pseudoisidoriska förfalskningarna'.

Man finner alltså, att Knut den heliges försvunna gåvobrev ingick som en del i ett internationellt bestånd av kyrkliga urkunder med erkänd rättskraft utan skillnad mellan vad som var äkta och vad som var falskt.

Det rättsbegrepp som på sin tid legitimerade det förfalskade Konstantins gåvobrev, förfalskningen De pseudoisidoriska dekretalerna, etc., var 'aequitas'.⁷⁶ Dess lösenord var 'rimligt' och 'rättfärdigt', däremot inte det blint rättvisa. Ty Gud, och inte lagen, var 'rättfärdighetens källa'.⁷⁷ Den praktiska tillämpningen härav satte 'anden före bokstaven', och det eskatologiska perspektivet före den tidsmässigt näraliggande, timliga synvinkeln. Bedömning enligt dessa riktlinjer var orsak till att sådana företeelser, vilka enligt sentida och nutida rätt utgör förfalskningar i det orättas tjänst, godtogs i den mån de befanns vara uttryck för Guds allting genomsyrande Ande i tjänst hos hans frälsningsplan.⁷⁸

Enligt Uppenbarelseboken skulle Knut i egenskap av konung, likt andra konungar — efter allt köttis död och uppståndelse på den yttersta tiden — komma till det himmelska Jerusalem med dess redan öppna portar.⁷⁹ I egenskap av martyr var Knut enligt samtida kyrkolära visserligen inte undantagen uppståndelsen som utgjorde förutsättningen för den nämnda bibliska kungarollen. Där- emot var han i likhet med andra martyrer befriad från den yttersta domen.⁸⁰ Detta innebar, att hans *person* redan på Eskils tid tillsammans med Gud, Kristus och Den helige Ande samregerade den himmelska staden, en lott som det tyska kröningsformuläret tillönskade varje konung inom det kristna romerska kejsardömet av tysk nation.⁸¹ Man ser att martyrkonungen Knut i rollen som samregent med Kristus i den yttersta tidens himmelska Jerusalem och Knuts egen kyrka St Laurentius som det synliga uttrycket i Lund för samma himmel-

ska stad, enligt lundensiska 1100-talsföreställningar, utgjorde faktorer i Guds frälsningsplan. Man ser också tillskyndare såväl som kritiker till slut förenade i uppfattningen, att Knuts år 1145 tillverkade, till 1085 antedaterade gåvobrev, till på köpet utskrivet i hans namn med en pseudepigrafisk 'ghostwriter' vid pennan, ägde rättskraft blott det omgavs av 'aequitas' som förtecken. Till denna consensus har den danska kungamakten anslutit. Knut Valdemarsson bestyrker saken genom att i ovannämnda brev⁸² av år 1186 bekräfta rättskraften i A.⁸³

Till slut. Det anförda öppnar dörren för omvärderingar. Som ett till 1000-talet antedaterat 1100-talsdokument speglar brevet inte kyrkliga, politiska, samhällsliga, språkliga och rättsliga förhållanden i 1000-talets Danmark; däremot samma förhållanden långt senare under 1100-talet, därtill skildrade närmast ur *kyrkans* och inte kungamaktens synvinkel.

Noter

DD = Dipl. Danicum

DHT = Hist. Tidsskrift. Udg. af Den danske historiske Forening.

1. DHT (1925) 104. — I ett föredrag vid ett symposium i Lund den 22 maj 1985 med gåvobrevet som ämne, anordnat av Lunds universitet med inbjudna deltagare från samtliga nordiska länder, talade docent Birgitta Fritz om brevet betydelse för forskningen och de i detta inbyggda problemen. Föredragshållaren yttrade bl.a.: "1085 års brev är det enda i Danmark på 1000-talet utfärdade diplom vars text är känd. Det är 50 år äldre än det näst äldsta danska och bortåt 100 år äldre än de tidigaste svenska kungabreven ... Tolkningen av texten är inte helt okomplicerad vare sig språkligt eller sakligt. Och hur skulle den kunna vara det när det gäller en urkund som står så ensam i tiden och handlar om allmänt dåligt kända förhållanden? 1085 års brev har har i själva verket kommit att få bära upp oerhört mycket av kunskapen om det tidiga danska samhället. Det förvånar därför inte att det genom åren ägnats åtskillig tankemöda. *Det tämligen rent av med 1397 års kalmarbreve om rangen som den mest omdömbatterade handlingen från Nordens medeltid*" (Fritz, Birgitta, Knut den heliges gåvobrev. — Gåvobrevet 1085. Föredrag och diskussioner vid Symposium kring Knut den heliges gåvobrev 1085 och den tidiga medeltidens nordiska samhälle. (1988) 22 f; kurs. här).
2. Köcher DHT (1923) 157.
3. Köcher (1923) 151.
4. Köcher (1923) 167.
5. Weibull DHT (1925) 117 f.
6. Weibull (1925) 109.
7. Weibull (1925) 137.
8. Om inlevelse och distans, se Nygren A., Hum. vet.sanf. årsber. (1944) 1 ff.
9. En ingående skildring av brevet öden från år 1425 fram till försvinnandet under de sista åren av 1600-talet gav Birgitta Fritz i sitt ovannämnda föredrag vid Knutsymposiet i Lund 22/5 1985. Hon fann beträffande brevet's tradering som märkligt "egentligen inte att det har varit förkommet i 300 år utan att det dessförinnan fanns kvar under mer än 600 år" (Fritz (1988)23).
10. Ur den särskilda forskning som ägnats sigillet förtjänar följande anföras. H. Bresslau anser att de bevarade avritningarna återger ett äkta Knut den heliges sigill (Bresslau, Archiv für Urkundenforschung 6. (1918)56 f). — A. Köcher finner att det snarare är fråga om Knut Magnussons (1146—1157) sigill (Köcher (1925)150). — L. Weibull följer Bresslau men motsäger dennes förmodan, att förebilden skulle vara Knut den stores sigill. Enligt Weibull står utom tvivel att Knut låtit efterbilda Wilhelm Erövrarens sigill (Weibull (1925)136 f). — På senare tid har Tue Hejlskov Larsen förnekat äktheten. Hon pekar sålunda på avritningarnas paralleller i såväl 1100-, som 1200- och 1300-talen (Hejlskov Larsen, Scandia (1985)27). — I motsats till dessa sena tidfästningar har J. Lind karakteriserat "seglet som en viktig kilde til det udenrigspolitiske aspekt af Knud den Helliges politik" (Lind, Scandia (1986)341). — Tue H. L. återkommer till ämnet, och vidhåller sin uppfattning, i Scandia (1987) 187 ff.
11. Stiennon, J., L'écriture diplomatique dans le diocèse de Liège du XIe au milieu du XIII siècle. Diss. Liège. (1960) 231; Stiennon, Paléographie du moyen âge (1972)108 ff.
12. Weibull, Necrologium Lundense (1923) V.
13. Benämningen 'kapitelboken', "liber capitularius", som den själv kallar sig, karakteriserar handskriftens centrala funktion vid det klosterliga samfundets dagliga sammankomster i St Laurentius kyrka (Ekström, P., Lunds domkyrkas äldsta liturgiska böcker (1985)16 f; 30 f.
14. Weibull (1923) LXXXIV f.
15. Weibull (1923)LXXVIII.

16. Weibull DHT (1925)110.
17. Weibull (1923) XCII.
18. L.Weibull karakteriserar i annat sammanhang den hand som utfört a. så här: "avskriften ... visar hur förfaren denna hand redan då (från tiden säkerligen något före 1123) var i den samtida diplomstilen med alla dess egendomligheter, de förlängda typerna, användandet av majuskeln, de sirade överstaplarna och förkortningstecken" (Weibull (1923)LVII).
19. Forskning inom paleografi och diplomatik ser nyheterna som återspeglings av brottningen mellan romanskt och gotiskt inom de samtida bildande konsterna, arkitektur, skulptur, måleri etc. — L. Weibull karakteriserar för sin del skrivkonsten under 1100 talet på annat sätt: "Detta århundrade är en glanstid i skriftens historia; skrivandet är blivit verklig konst. Men konsten, som inläres i klosterscholan, närmar sig virtuositet och samma hand beherskar hela skalor av stilar. Därtill kommer ännu ett, av större betydelse i dessa avlägsna tider än senare: skrivutensiliernas och skrivstoffets beskaffenhet. Pennan alltid av primitiv art, gav sliten ett helt annat skriftresultat än nyformerad; pergamentets ofta olikartade ytbeskaffenhet inverkade i olika riktningar på skriftdragens utseende" (Weibull (1923)XC). — Tillsammans åskådliggör här anförda båda avsnitt svårigheter i förening med bedömningen av en försvunnen charta från skiftet mellan fornnordisk religion och kristendom i Skandinavien utifrån de spår denna efterlämnat i bevarade avskrifter, och detta ifråga om endast en av dessa.
20. Bokstäverna i de båda skriftproverna har till läsarens tjänst gjorts lika stora. För samma ändamål grupperas bokstäverna i första radens andra, femte och sjätte ord i ett par fall med större avstånd från varandra än de har i a. — Illustrationen framlades första gången inför ett vetenskapligt auditorium i samband med förf. diskussionsinlägg vid det redan nämnda symposiet i Lund den 22—23 maj 1985 kring Knut den heliges gåvobrev (Gåvobrevet 1085 (1988)108—112, Sigurd Kron).
21. Heinemeyer, W., Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte... 1, (1955) 336 f; 345.
22. Stiennon (1960) 230, 371.
23. H. Pirenne finner att kursivskriften återspeglar det läge i en civilisation, då samtliga yttringar av dess förvärvsliv och sociala gemenskaper manifesteras i skrift. Det i sammanhang därmed växande behovet av dokument tillgodoses naturligtast genom ökning av skrivhastigheten (Pirenne, Annales d'histoire économique et sociale, T.1 (1929)18). — Hantverk, industri och storhandel — man kan här erinra om 'Fernkaufleute' som inslag i det europeiska storsamhället — har del i nämnda utveckling. — J. Stiennon pekar för sin del på dokumenterade samband under 1200 talet mellan skrivkonstens utveckling inom å ena sidan områden för Hansans verksamhet i Nedre Lothringen, biskopsstiftet Liège, och å andra sidan Östersjöområdet, biskopsstiftet Lübeck och Riga (Stiennon (1960)380).
24. Stiennon(1960)231 f.; Stiennon(1973)108ff.
25. Stiennon(1973)107.
26. Stiennon (1973) 109 f.
27. DD (1963) 49 ff. — Se facsimile nr 1, slutet.
28. DD (1976—77) 206 nr 134.
29. Facsimile nr 1 s 237.
30. Heinemeyer (1955) 375.
31. Boeren, P.C., Rodensia. D. 1(1941) 75f.
32. Rader av exempel på motsatsen ger B. Pamp, Sydsv. ortnamnssällsk. årsskr. 1963—64 (1964, 49 ff) och I. Ingers, Fören. Det gamla Lund. Årsskr. 44 (1962, 1ff).
33. Heinemeyer (1955) 333 f.
34. Se s 238 ff facsimile 2—6 som exemplifierar beskrivning längs kortsidan och facsimile 6 som illustrerar sådan beskrivning i förening med bokstäver av gotiskt typsnitt.
35. DD (1963) 47 nr 21.
36. Aus 1200 Jahren. Das Bayerische Hauptstaatsarchiv zeigt seine Schätze. 3. erg. Aufl., München.1986. (Ausstellungskataloge der staatlichen Archive Bayerns... 10, 36, 50, 52, 74).

37. Kungl. Bibl. Stockholm. Sign. Fh 9 Johan Peringskiöld, Monumenta Sveo-Gothica, äldre pag. 118, yngre 479.
38. På en avskrift av pergamentfragment s. 233 har J. Langebek vid besök i Stockholm antecknat: "Fragment. membran. original. ex. Archivo antiqui. Holmens. 1754 in februuario *delineat.* per S.A." (Søren Abildgaard); kurs. här. — DD (1963)120 nr 63.
39. Lunds universitetsbibliotek, medeltidshandskrifter no 6 f.1vf.
40. Weibull (1923) L. — Se s 237 f, facsimile nr 1.
41. Riksarkivet i Stockholm A 11 p 13 f.
42. Weibull (1923) 4.
43. Carlquist, G., art. i Sv. biogr. lexikon (1920) 600 ff.
44. Landsarkivet i Lund. Lunds domkapitels arkiv. Serie E. I b f 1.
45. Cod. J 49 s 2—3. — Avskriften jämförd med c. enligt anteckning på d. år 1727.
46. Fh 9. Johan Peringskiöld, Monumenta Sveo-Gothica, äldre pag 117, yngre pag 475.
47. Fh 9 pag 118 l. 479. För anförda uppgifter om avskrifterna hänvisas till DD (1963)45 nr 21; Weibull, L., Hist. tidskr. f. Skåneland (1913)265 f; W. Ljusterdahls register i Sv Riksarkivet; fotografiska kopior av samtliga avskrifter med i förekommande fall avslutande kommentarer av avskrivarna eller andra personer med ansvar för avskrifterna.
48. DD (1963) 43 ff nr 21.
49. DD (1976—77) 206 ff nr 134. — Beträffande ny text i a., se s 237, facsimile nr 1, slutet.
50. Aus 1200 Jahren (1986) 9 ff.
51. Se s 237 facsimile nr 1 rad 2—3 passim.
52. Något av skillnaden mellan romanska gitterbokstäver och storbokstäver av gotiskt typsnitt framträder vid jämförelse mellan *Invocatio* s. 237 i facsimile nr 1 som avbildar avskrift a. och *Invocatio* s. 240 i facsimile nr 4 som återger den tyska konungen Luthars i Regensburg (Ratispone) 27 november 1125 utfärdade charta. Dess *Invocatio* utgör dock inte något extremfall av komprimering av skrift; varje bokstav står fri från de båda omgivande bokstäverna och delar inte stapel med någon av dessa.
53. Efter Stiennon (1960) 283.
54. Köcher (1925) 131 ff.
55. Bergh, B., Svensk översättning. — Gåvobrevet (1988) 14, 16.
56. DD (1963) 76 nr 32 (konung Niels) från perioden 1104—1117. — DD (1963) 123 nr 63 (konung Erik) 6 januari 1135.
57. DD (1963) 123 nr 63; DD (1976—77) 208 nr 134.
58. Weibull, C., Scandia (1989) 7. — Sistnämnda minnesfel hos spökskrivaren av det i Knuts namn, efter hans tid, utfärdade gåvobrevet fritar Knut från det ansvar han enligt Curt Weibull bär för det missvisande "paterne hereditatis" i brevets *Invocatio*: "Helgonkonungen har i gåvobrevet fördolt att ha blivit *vald* till kung och sagt att han var arvkung. Han har utan minsta tvivel gjort sig skyldig till en ren osanning."
59. Art. Generation: i Meyers enzyklopädisches Lexikon. Bd 10 (1974) 42.
60. Efter Bergh. — Gåvobrevet (1988) 14, 16.
61. Strömberg, B., *Studia theol. Lundensia*. 9. (1955) 132.
62. Bibeln, *SOU* 1981:56 (1981) 667 f.
63. Strömberg (1955) 21.
64. Strömberg (1955) 33 f. Om särskilt den tidigkristna invigda basilikan i rollen som Det himmelska Jerusalem, se Kitschelt, L., *Münchener Beiträge zur Kunstgeschichte*. 3. (1938) passim.
65. Kitt, Adelheid, *Der frühromanische Kronleuchter*. Diss. Wien (1944) passim. — Arenhövel, W., *Der Hezilo-radleuchter*. Diss. Berlin (1975) passim.
66. Anjou, S., *Fornvännen*. 23. (1928) 366 ff.
67. Köcher (1923)143 f utreder denna märkliga *Sanctios historia* och frekvens samt återkommer 161 till dess roll i danskt brevväsen, i vilket 'anathema maranatha' är känt endast i brev med Eskil som utfärdare.

68. DD (1963)128 nr 64.
69. DD (1963)149 nr 77.
70. DD (1976—77)24 nr 19.
71. DD (1963)169 nr 88; 170 nr 89.
72. Saxo (1931) Li. Undecimus. XII, 8: "cujus edicti, postmodum a multis temere pertentati, vetus adhuc ratio perseverat". — Weibull, Hist. tidskr. f. Skåneland (1913)269.
73. Weibull (1925)110 ff.
74. Framställningen följer Fuhrmann (1987)195 ff.
75. Mellan de båda nämnda ytterpunkterna ligger Bonifacius' Fulda, Tysklands namnkunnigaste kloster. Dess bevarade påvliga privilegier år 751 — c. 1158 har analyserats av den danske rättshistorikern M. Rathsack. Av 65 stycken är 47 förfalskade (Rathsack, M., Fuldaoförfalskningerna. Diss. Khvn. (1980) 677).
76. Fuhrmann (1987) 199 f, 207. — Jfr Lefebvre, Ch., Dict. de droit canonique (1953) 394 ff.
77. Lefebvre (1953) 397: "...iustitiae fons et origo ... item Deus qui, secundum hoc quod desiderat, aequitas dicitur, nihil enim aliud est aequitas quam Deus."
78. I antiken får forntida gudsmän låna sina namn åt skrifter som tillkommit efter deras tid. Detta gäller både de judiska sibyllinska oraklen och de judiska Henoksböckerna. Paralleller i den tidiga fornkyrkan till denna pseudepigrafiska litteratur möter bl.a. i Petrusapokalypsen. Bakgrunden till pseudepigrafin är delvis 'Pia fraus' (fromt bedrägeri). De historiskt felaktiga ursprungsbeteckningarna hade m.a.o. fromma syften. I sibyllinernas fall ansågs namninlånningen vara till gagn för missionen. I andra fall var tanken att förmanande respektive tröstande budskap skulle erhålla större tyngd genom att tillskrivas apostlar eller andra storheter i den äldsta kristna traditionen (Hartman, L., i: En bok om Nya testamentet (1969)90).
79. Bibeln (1981) 669: "Jordens kungar kommer med all sin härlighet till den staden, och dess portar skall aldrig stängas ..." (Uppb. 21,24 f).
80. Elucidarium. Patrol. cursus compl. II. T. 172 (1854)1165; Lefèvre, Y., L'Elucidarium et Les Lucidaires. Paris (1954)459. "D. — Qui sunt qui iudicant? M. — Apostoli, martyres ..." Ang. Honorius identitet och skrifter, se Rooth, E., Studia neophilologica. 12. (1939—40). — Flint, Valerie, Ideas in the Medieval West (1988) V, 63 ff.
81. Waitz, G., Abhandlungen der hist.-phil. Classe d. k. Gesellschaft d. Wissenschaften zu Göttingen. 18. (1873)80, 85: "... Deinde (rex) coronatus ... dicente metropolitano: ... et in regnum aeternum secum regnare faciat Jesus Christus dominus noster, rex regum et dominus dominantium ...".
82. DD (1976—77)206 nr 134.
83. L. Weibull har för sin del funnit, att förutsättningen för Knut Valdemarssons godkännande år 1186 av Knuts gåvbrev varit att texten till detta av "de andlige i Lund" presenterats i *beskuret skick* (kurs. här) som "en förfalskning", och att de medgivanden som kungen till följd härav gjorde, föranledde att därefter "originalet till Knut den heliges gåvbrev måste strängt hemlighållas" Weibull (1913)268. — En konspiration ligger enligt Weibull bakom även Erik Emunes gåvbrev till St Laurentius i Lund den 6 januari 1135. Dess medgivanden förklaras av att Erik Emune "tydligen saknat kännedom om Knuts gåvbrev i dess originala avfattning. På ett eller annat sätt har han blivit förd bakom ljuset" (Weibull (1913)266 ff). Att så varit fallet förnekar C. Breengaard i en bister kritik av Weibull (Breengaard, Muren om Israels hus. Diss. Khvn (1982)144 ff). "At forestille sig, at en sejrriig konges taknemmelighed over Guds støtte til hans kamp skulle camoufleres bag tvetydige formuleringer, er en misforståelse af kongelige gavers funktion, der netop er at vidne åbenlyst om den gavmilde hersker ... Intet tyder derfor på, at Erik Emune udvidede immuniteten ud over, hvad den tidligere havde omfattet" (146). — B. Bergh stöder Breengaards argument med en ingående språklig analys av ordet "terra" (Bergh (1988) 46 ff). — Angående Erik Emunes brev se ytterligare ofullbordat korr. till Lunds ärkestifts urkundsbok. 1 (1963) 54. Utg. L. Weibull.

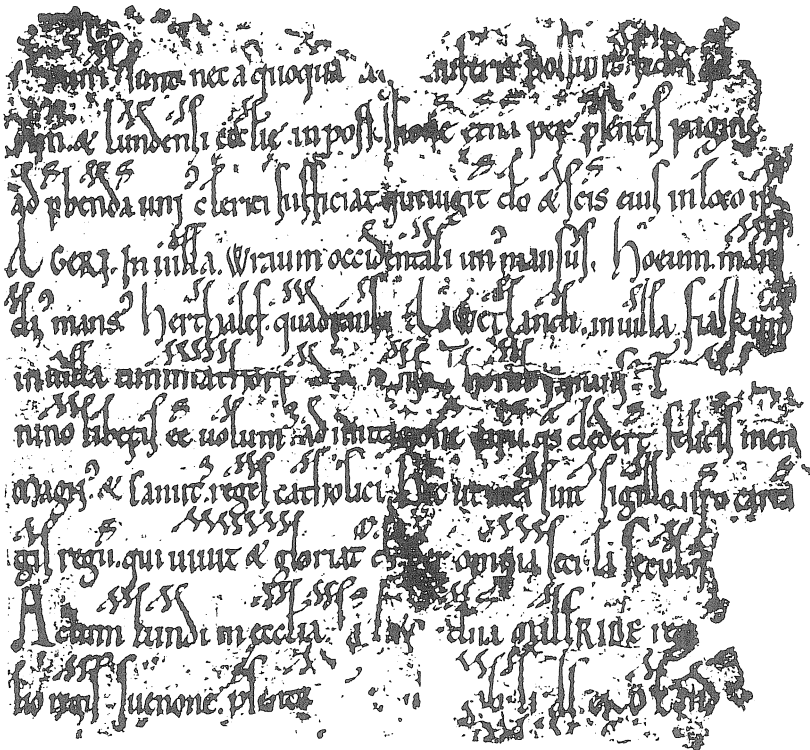
Erik Emunes bristande kännedom om Knut den heliges gåvbrev beror dock till sist på att detta tillverkats efter Eriks tid (avsnitten II—IV i vår undersökning). Erik Emune hänvisar f.ö. inte till ett brev av Knut i texten till brevet 6/1 1135. Detta omnämner blott och bart Knut i sammanhang med hans store fader, Sven Estridsen och de jordar dessa konungar överlätit på Lundakyrkan: "T[erra]s ... quas dede[r]unt felicis mem[orie] predecessores nostri. Sweno] Magnus. et Canutus. reges catholici. Hec ut rata sint sigillo nostro cartam [hanc signauimus. Ad honorem re]gis regum..." (DD (1963)124 nr 63.

Weibull anser att det pergamentfragment som enligt honom utgör konung Erik Emunes gåvocharta i original till kyrkan St Laurentius i Lund den 6/1 1135 är fattat i pennan av en av de samtida kanikerna vid St Laurentius, bibliotekarien (Weibull (1923) XXIV). Samme person har enligt Weibull utfört avskriften a. i *Necrologium Lundense* av Knut den heliges gåvbrev. Weibull (1923) LVII. En ingående jämförelse mellan de båda dokumenten visar dock så pass skiljaktig anläggning av flera bokstäver att slutsatsen, samme person, saknar tillräckligt underlag. Av större betydelse är vad som framkommer vid granskning av andra med nämnda stycke pergament förenade omständigheter. Granskningen föreligger som Exkurs, s 233 ff.

A. Köcher anar för sin del svårigheter i samband med Knut Valdemarssons bekräftelse år 1186 av Knuts gåvbrev: "Muligt er det, at det har kostet en haard Kamp at faa Brevet bekræftet, — at det har hævet sig Røster for at rokke ved Brevets Autoritet fremgaar af Saxos Omtale. Det bekræftes imidlertid baade da og i 1203, og da det under Kristoffer 1. forkastes, er det næppe af kritiske Grunde. Under Erik 6. faar det da ogsaa sin Retsværdi tilbage, i udvidet Form endog ..." (Köcher (1925)169).

Exkurs

Det pergamentfragment vilket DD (1963)119 nr 63 förtecknar som återstoden av den danske konungen Erik Emunes (kung 1134) gåvo/privilegiebrev till kyrkan St Laurentius i Lund 6 januari 1135, förvaras bland pergamentbrev i original i Svenska riksarkivet. DD (1963)123 f nr 63 återger den fullständiga texten efter en avskrift i Registrum ecclesie Lundensis av år 1494 (A 11 i Svenska Riksarkivet). I trycket DD inlagda markeringar åskådliggör textförlusterna i fragmentet. Av den fullständiga texten framgår, att gåvo/privilegiebrevet varit bestyrkt av konungens sigill, "sigillo nostro".¹ Fragmentet återges här förminskat.

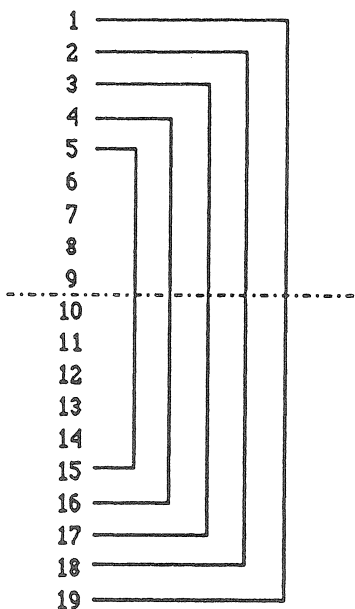

Ett texttillvänt horisontellt veck mittpå fragmentet delar detta i två avsnitt. Vecket är anlagt strax ovanför en av raderna på sådant sätt att nötningen mot veckets baksida medfört bokstavs förluster i raden. Vecket är ensamt i sitt slag på fragmentet. Konturerna överst och nederst på detta samlöper parallellt. Därav framgår dels att substansförlusterna tillfogats det ursprungliga stycket

pergament i sammanvikt skick, dels att dessa är lika stora upptill som nedtill. Företagen jämförelse mellan editionen av den fullständiga texten i DD (1963) nr 63 och texten i fragmentet ger vid handen, att förlusterna uppgår till 4 rader ovanför fragmentets övre begränsning och 4 rader nedanför dess nedre begränsning. Beräkningen förlägger 9 rader ovanför vecket i det ursprungliga skrivstycket pergament och 10 rader nedanför. Pergament var värt sin vikt i guld. Respekt-rummet i samtida skrivstycken, räknat från bokstäverna i översta raden till skrivstyckets övre begränsning, omfattade därför endast några millimeter.² Det finns ingen anledning anta att detta mått varit större på det stycke pergament i vilket vårt fragment ingått.

Förutsägelsen i diagrammet har bekräftats experimentellt med hjälp av en till 19 rader utbyggd kopia av fragmentet, på vilken dessförinnan de förlorade raderna rekonstruerats genom uppmätning, upplinjerung och utfyllnad med skugg-bokstäver.

Av det anförda framgår, att det stycke pergament vari vårt pergamentfrag-ment ingått, höjddes sett, till det yttersta varit fyllt med löpande text.

Här skall antecknas, att utskriften av en text avsedd för besegling, d.v.s. en charta, krävde ett betydande obeskrivet utrymme nedtill. Den efterföljande sigilleringen i förening med ev. namnteckning av utfärdaren ställde obönhörligen sådana krav. Det beseglade aktstycket veks samman i syfte att skydda texten och sigillet. På höjden åstadkoms skyddet genom uppvikning av styckets undre kant

på linje med styckets övre kant. Man vill då gärna veta, huruvida fördelningen av antalet rader ovanför, respektive nedanför skyddsvecket i beseglade chartae uppvisar samma proportioner som det en gång obeskurna stycke, i vilket vårt pergamentfragment ingått. Vi anför 5 stycken chartae från 1100-talet. Dessa återfinns i facsimile i det följande under nr 2—6.

Två av dem är danska. De tillhör perioden 1140—1205. Det förtjänar noteras, att fler inte finns kvar från detta, två tredjedels århundrade omspannande skede i Danmarks tidigmedeltida historia. Det första brevet är utfärdat av Erik Lam, konung i Danmark 1137—1146. Det andra har Valdemar II Sejr till upphovsman. Dennes regering inföll mellan åren 1202—1241. Facsimilet av Erik Lams brev förtecknas som nr 2 och facsimilet av Valdemar II Sejrs brev som nr 3.

Två regala pergamentbrev från tyskt språkområde matchar de båda danska kungabreven. Facsimile nr 4 återger ett av konung Lothar av Supplinburg, kejsare under åren 1133—1137, undertecknat dokument. Facsimile nr 5 avbildar ett intyg som utställts av hertig Henrik Lejonet (Sachsen, Bayern), död 1195.

Det brev av Kölns ärkebiskop Fredrik, vilket i kopia föreligger i facsimile nr 6, illustrerar att klerikala chartae från 1100-talet ifråga om skrivytans placering på pergamentet uppvisar samma mönster som de samtida regala, danska och tyska breven.

Enligt DD är Erik Emunes brev av januari 1135 en kunglig dansk kansliprodukt, men med spår av århundradets såväl regala tyska som klerikala romerska kanslivanor.³ Jämförelsematerialet består av originalbrev som företräder båda. Det innehåller dessutom allt som finns kvar av oskadade originalbrev från danskt 1100-tal och danskt begynnande 1200-tal. Därmed uppfyller jämförelsematerialet alla krav som kan ställas på dansk representativitet och alla rimliga krav ifråga om kontinental representativitet.

De horisontella vecken på facs. 2—6 indikerar vikning av nederkant till linje med överkant av samtliga pergamentblad. Vecken fördelar antalet rader ovanför, respektive nedanför sig enligt följande.

<i>Facsimile nr</i>	<i>Rader i löpande text</i>	
2.	10:7	ovanför:nedanför
3.	10:4	
4.	10:3	
5.	13:7	
6.	15:9	

Vi sammanfattar. Fördelningen i här anförda exempel med fler rader ovanför skyddsvecket än nedanför detta visar sig intimt sammanhånga med behovet av respektrum för utfärdarens sigill och namnteckning. Tidigare har vi funnit, att fördelningen rader i det stycke pergament, i vilket vårt pergamentfragment en gång ingått, varit den omvända och att detta förhållande varit förknippat med total avsaknad av respektrum för sigillering med "sigillo nostro" som de förloerade delarna av pergamentfragmentet förutskickar. Följaktligen utgör fragmen-

tet inte återstoden av originalet till Erik Emunes gåvobrev 1135 till kyrkan St Laurentius i Lund men väl en avskrift av detta. Därom vittnar även den uppdragna, vertikala begränsningslinje mot vilken raderna i fragmentet är anlagda. Linjering av detta slag tillhör förberedelserna för kopiering.

Samlingen faksimilen av pergamentbrev i original, *Corpus diplomatum regni danici*,⁴ uppför fragmentet som nr 1 bland bevarade pergamentbrev i original från Danmarks medeltid. Erik Lams ovannämnda charta från år 1140 följer som nr 2. Av här framlagda utredning framgår, att fragmentet ej hör hemma i samlingen och att platsen nr 1 i denna tillkommer Erik Lams charta av 21 mars 1140.

Facsimile nr 1

Avskrift a. av Knut den heliges försvunna, år 1145 tillverkade men till 21 maj 1085 antedaterade gåvbrev till kyrkan St Laurentius i Lund. — Efter facsimile i Gåvbrevet (1988) 12 f., här förminskat. — Tr.DD(1963)49 f nr 21. — DD daterar a. till det ingående 1120-talet. Avskriften tillhör perioden 1145—1186. — Se ovan avsnitten II—III, s. 210 ff.

IN NOMINE SCE ET INDIVISIVE TRINITATIS. pagin
 & filij & sps sc̄i. Notam om̄ibus in xpo fidelibus & capi
 mus. q̄t̄ar ego c̄oro. q̄t̄as magni regis filij. post susce p̄v
 p̄t̄e hereditatis regni. eccl̄iam sc̄i LAVARENTII. que sup̄
 est lynoz licet nondum perfecta docui. ut illi agni qui vol
 ut peccata mundi sit perpeti spon̄a. sc̄a sc̄i. immaculata
 immaculati digna duxit. De spon̄ale autē huj̄ eccl̄ie q̄d
 uel q̄le sit p̄t̄ecimus & sub his testib. RUCVALD. SVENVO
 VE. SIVAROD. EPS. HANNO DUC. PRESBITER. ANSLOD. THEO
 VERICO. HENRICO. GODFRIDO. STABULARIIS. ALLONE. HANNO.
 PETERO. HENRICO. ALBERTO. AKONIS. FILIO. DEO P̄sIDE. RATU & ET
 NALICE. STABILICE. DESIDAM. Et t̄. ḡ. t̄erza illa qua opi
 filij chorbotorn in lunde pro pace sua emendavit. In up
 accri. australi. quattuor mansi. & dimidi. In altero upac
 cri. vordale mansi. In heruestadū octo mansi. In scialtho
 ge. duo mansi. In Flaroge. q̄nq; mansi & dimidius que
 dedit hucon regi. In hildeshoge. dimidi. In halsathū.
 unus mansi. In fēstetlungū. dimidi mansi. In seuestachū
 dimidi mansi. que persoluebat. pro pace sua. sc̄o. t̄. de
 mid mansi in Karleby. que dedit idē s̄ora regi pro
 pace sua. In brunestet. dim̄ que soluebat. rex a thurgilla
 filio gunthens. A. guthinbe in landby. unus mansi. In selau
 dia. In ranteherachi. octo. duo mansi. In semaherachi
 tarby. duo mansi. In taniherachi. quinggette duo
 mansi. In hornherachi. sculdalef. unus mansi. In ochense
 unus mansus. In smier. bean minore. duo mansi. In lum

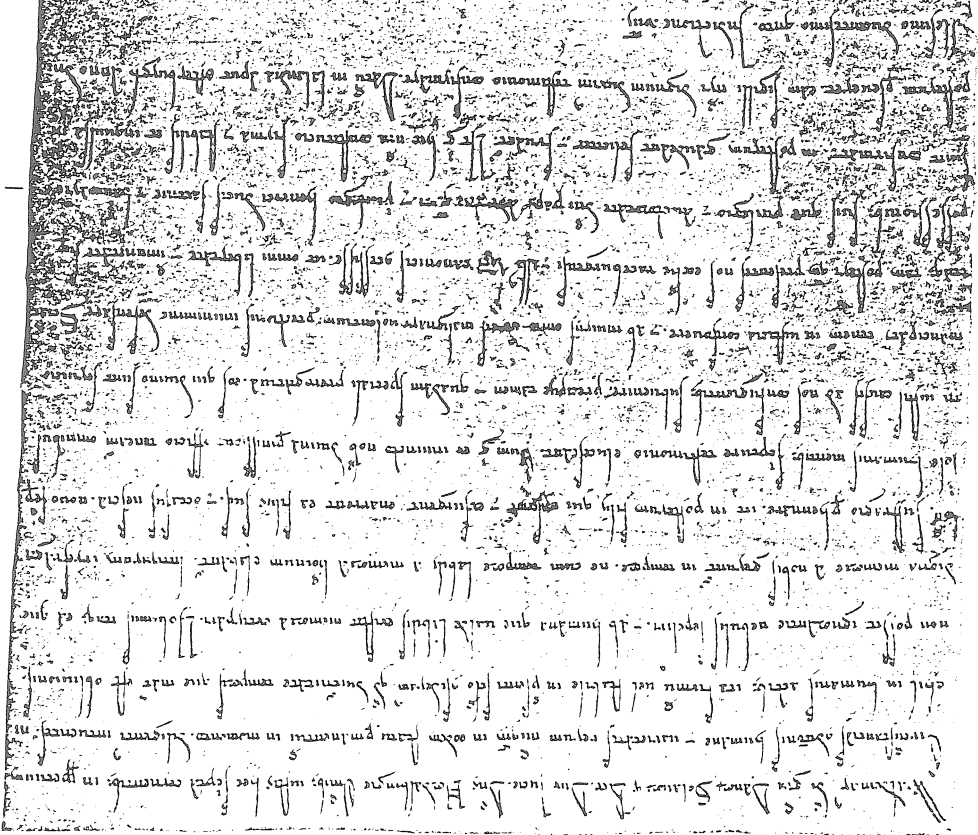
ga herachi. bresinga. r̄chi. duo mansi. In uslanda
 herachi. collathorp. unus mansi. In senkallio un̄ mansus.
 In m̄sala. amacu. lundby. occidentaly. quinq; mansi. In
 brunby. q̄es mansi. De animalij pecunia que datur
 pro a. r̄. in lumaby. q̄es mare. De eade pecunia in hel
 singaby. q̄es mare. De arey. lunde. xx. mare. 7. i.
 Si quis prepotens. nobilis. uel ignobilis. natus uel n̄ na
 tus. commaciat. inflatus. audax. cont̄. sc̄e religionis. pro
 positū. huj̄. p̄chi. de p̄chi. uolap̄e. studuerit. sit anathe
 ma. mansuetus. sit supplicio. deputat̄. ego. no. ubi. uerū
 non moriet̄. & ignis. non exanguiat̄. Lur. m̄. ei. coram
 ip̄so. in laqueum. & in retributiones. & in scandalum.
 cum. ei. qui. dixerunt. d̄no. deo. recede. a. nobis. Sciencia
 uerum. tuarū. nolimus. Quod. autē. ad. regia. p̄t̄e. con
 iusticia. ex. quacūq; causa. fac. de. prenommata. t̄. in. po
 t̄tate. sit. in. p̄t̄e. &. q̄. t̄. q̄. s̄. m̄. in. hoc. low. de. s̄. q̄. uen
 tum. Si. ex. q̄. p̄t̄e. possit. fieri. quis.
 ut. em̄. s̄. h̄. am. eius. collat. prepositus. &. fratres. Si. ex. p̄
 autione. neg. erit. t̄. q̄. p̄. am. idet.

Actum lunde. xii. kl. Junij. Indictione nona. Inca. r̄. t̄.
 d̄. ḡ. anno. millo. octogesimo. q̄nto. Regni. autē. d̄. n̄.
 c̄. x̄. v̄. x̄. v̄. anno. q̄nto. predicti. ep̄s. presental̄. & cōsis
 manibus. auctore. d̄. n̄. ih̄u. x̄. p̄. qui. est. benedi
 ctus. in. secula. seculorū. a. o. p̄. e. n̄.

Facsimile nr 2

Pergamentbrev i original 21 mars 1140 utställt av Erik Lam 1137—1146. Privilegier åt munkarna vid klostret St Peder i Naestved. — Efter facsimile i Corpus diplomatum regni danici. Vol. 2 (1938) nr 2, här starkt förminskat. — Tr. DD (1963)150 f nr 78.

Unam de clementi in christi hominum consensu a plerumq[ue] bonis sapienter miserabilib[us] decernunt. in hac uero lacrima et m[er]ito ualle
 ceciderit. inter cetera humane nature defectu. passione oblationi incurrit. N[ost]r[is] uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 ne lam longe praeterita d[omi]ni reuota memoria tenent. Quasi omnipotenti dei benignitati. que nobis utaq[ue] op[er]i est. misericordie conuulit. cui lam.
 imp[er]io n[ost]r[is] benigni. et amittit. d[omi]ni reuoluit. ut uideat[ur] p[ro]batione a beneficia. que a fidelib[us] in sua ecclesia ad remissione[m] exco[m]m[un]icationis
 litteris a memoria mandant. que ad p[ar]te[m] h[uius] p[er]petue immemoratus. uis. lam. litteris. N[ost]r[is] uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 qui de illis. que loq[ui]t[ur] ecclesie n[ost]rae litteris. scriptis legitimo. idoneo et bel ad habendos edocuit. que si q[ui]s p[er]mittit. utp[ro]p[ter] h[uius] ad m[er]ito multas a sua
 multitudine maculari conabit. cura in meo p[er] la[m] ecclesie. quibusq[ue] iure in p[ro]p[ri]o. q[ui]s uero neq[ue] inducant conuulit. lam. uisq[ue] uoluntate
 omib[us] fidelib[us] leg[is] di. ecclesie curam gerentib[us]. cum futuris q[ui]s p[er] la[m] ecclesie. quibusq[ue] iure in p[ro]p[ri]o. q[ui]s uero neq[ue] inducant conuulit. lam. uisq[ue] uoluntate
 de rogatu d[omi]ni. nec non h[uius] uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 h[uius] cu[m] om[n]i uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 quod d[omi]ni uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 ad h[uius] uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 p[ro]p[ri]o de d[omi]ni. uel de aliis p[ar]te[m] h[uius] uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 est. regie uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 a. cum. et confirmatum. apud ecclesie. Anno d[omi]ni. 1140. el. N[ost]r[is] uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 Hemmingo. h[uius] uisq[ue] uoluntate ac la uis ad memoria[m] referre. ut in
 x[rist]o. cui est honor et gloria. in secl[is]. a. 1140.

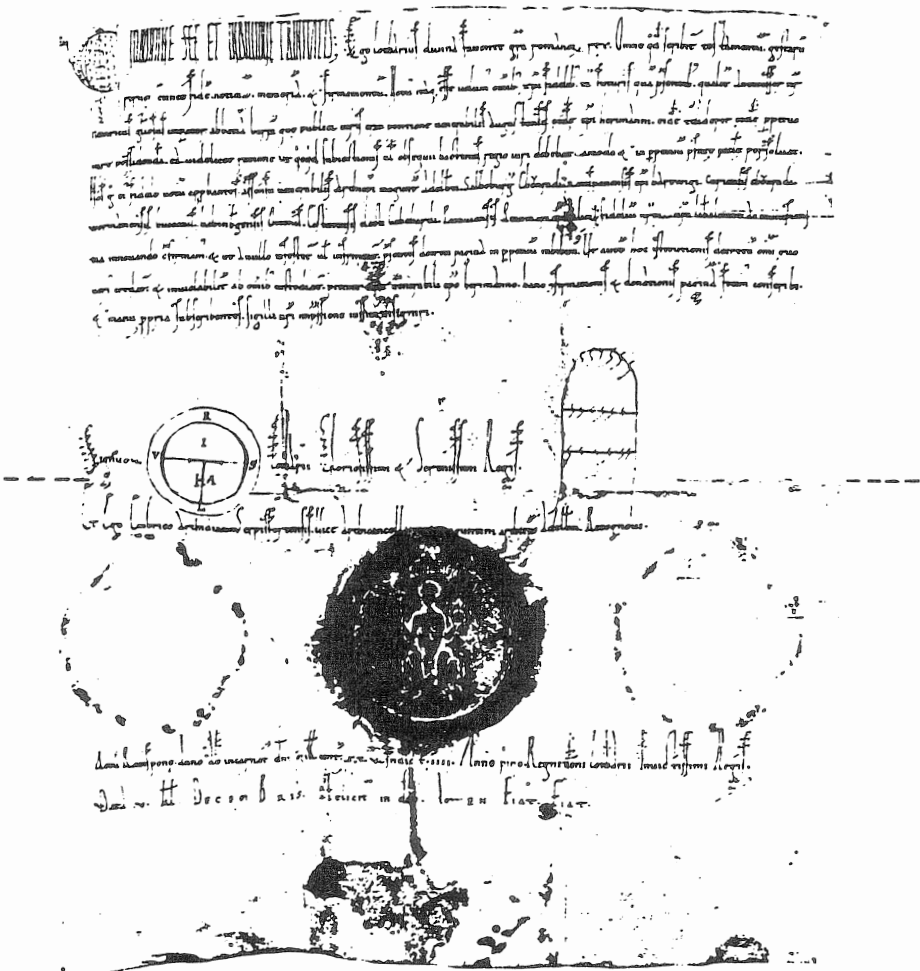

har förminskats. — Tr. DD (1958)205 nr 102.
 zeburg. — Efter facsimile i Corpus diplomatum regni danici. Vol. 2 (1938) nr 3,
 heter och immuniteter, förklarade av påven och Henrik Lejonet, åt kyrkan i Rat-
 Pergamentbrev i original u.d. 1205. Valdemar II Sejrs. Konungen stadfästade fri-

Facsimile nr 3

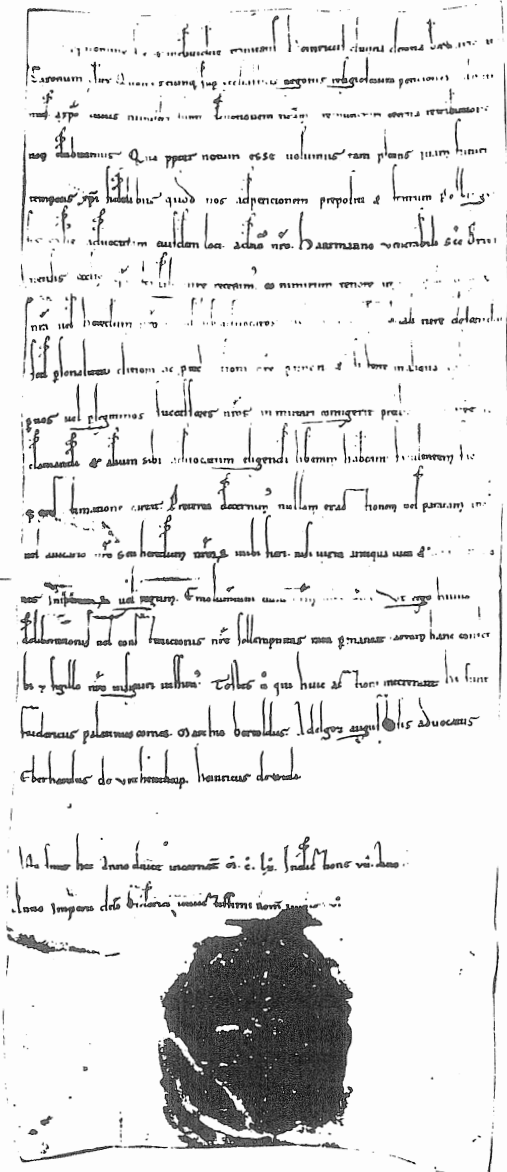
Facsimile nr 4

Pergamentbrev i original 27 november 1125. Konung Lothar III av Supplinburg — kejsar Lothar (1133—1137) — bekräftar att klostret Benediktbeuern är underställt biskop Herimannus av Augsburg. — Efter facsimile i Aus 1200 Jahren (1986) s. 57, här förminskat. — Tr. Monumenta Germaniae Historica, Diplomata Bd. 8. Die Urkunden Lothars III. und der Kaiserin Richenza. Berlin 1927.

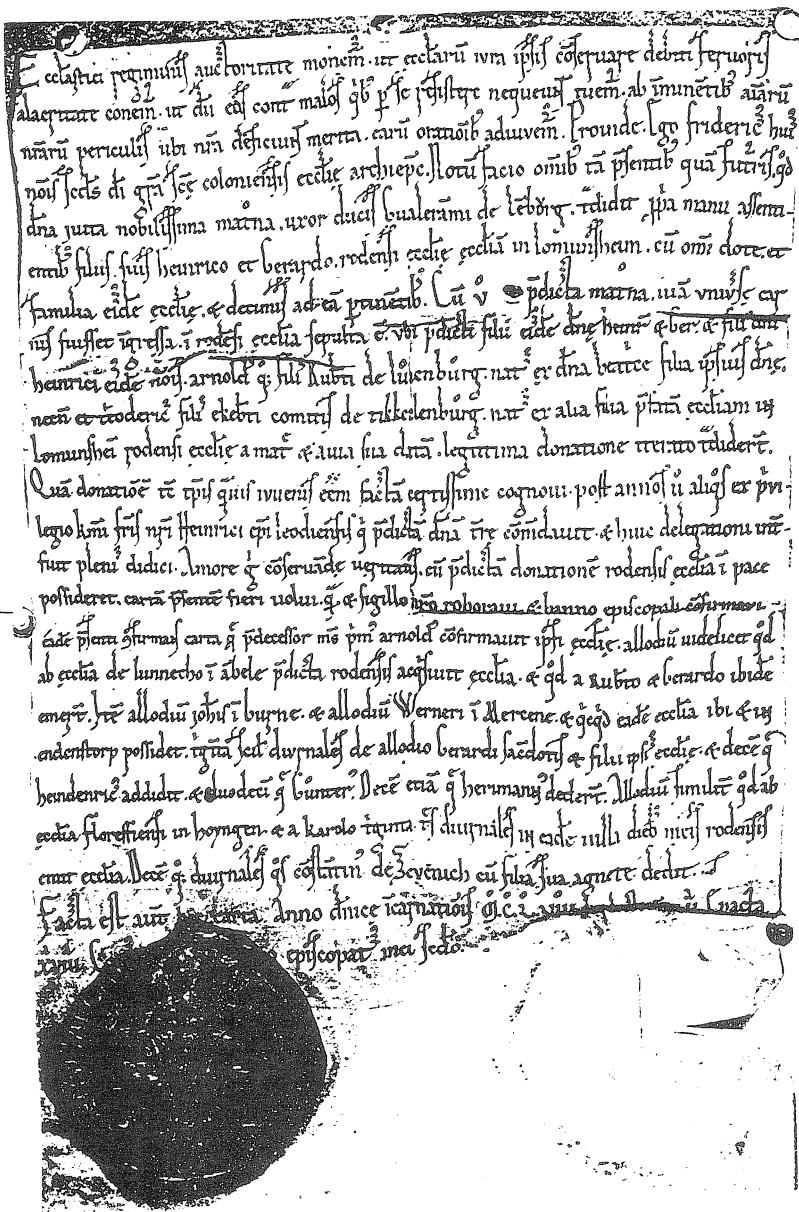
Facsimile nr 5

Pergamentbrev i original u.d. 1160. Henrik Lejonet, hertig av Bayern och Sachsen, erkänner den honom av biskop Hartmann av Brixen tilldelade värdigheten som 'Vogt' över klostret Polling. — Efter facsimile i Aus 1200 Jahren (1986) s. 69, förminskat. — Tr. Monumenta Germaniae Historica, Diplomata. Laienfürsten- und Dynastenerkunden der Kaiserzeit. Weimar 1941—1949. 43.

Facsimile nr 6

Pergamentbrev i original u.d. 1158. Ärkebiskop Fredrik II (fridericus huius nominis secundus) av Köln bekräftar donation. — Efter förminskat facsimile i P. C. Boeren, De oudste oorkonden der abdiij Rolduc en de annales rodenses (1949).

Noter

1. DD (1963)124.
2. Se facsimile 2—6 i det följande.
3. DD (1963)121 nr 63.
4. Corpus diplomatum regni danici. 2. Edid. F. Blatt et C. A. Christensen. 1938.